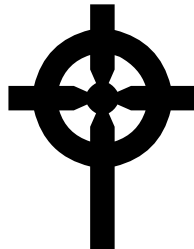

Michael Wohlenberg
✠ Sognepresten i Selje
Postboks 44 6741 Selje
E-mail: miwse@online.no

Keltisk tidebønn i Selje

Bakgrunn og ressursmateriale for tidebønnsgudstjenester i Selje prestegjeld

Oppgave i liturgisk videreutdanning i rammen av Den norske kirkes presteforeningens LIV-
kurs 2000 - 2001

Veileder: Jan Henrik Schumacher

innleveringsdato: 01.09.2001

Etterord i desember 2001:

Etter at oppgaven ble godkjent og har fått "bestått" (til og med med en for meg uventet positiv bedømmelse), tør jeg nå å sende denne ut. Jeg har rettet på noen skrive- og trykkfeil, og jeg har tatt med Albanusdagen som jeg først hadde glemt, i min oppsummering på side 20.

Under tidspresset før innleveringsfristen glemte jeg flere viktige ting: Bl.a. hadde jeg tenkt å konsultere Jan Schumacher's bok *Helgener fra vest* (da ville jeg har funnet svaret til fotnota 40: utsagnet er fra St.Ita). Jeg rakk heller ikke å bruke den flotte boka om kirkene i Sogn- og Fjordane, *På kyrkjeferd i Sogn- og fjordane*. Dessuten hadde jeg tenkt å komme inn på den nye liturgien for Mikkelmess. Men det gjorde jeg ikke, noe som blir kritisert i evalueringen.

Som en understrøm ligger under hele min oppgave et ønske om en folkeliggjøring og "av-profesjonalisering" av liturgien og gudstjenesten.

Innholdsfortegnelse

Innledning

1. Om tidebønn - dens bakgrunn og struktur
 - 1.1. Morgensang og kveldsbønn
 - 1.2. "Cathedral" og "Monastic" bønn
 - 1.3. Tidebønnens struktur - og min bruk av denne
 - a) Salmenes bok - Bibelens egen salme- og bønnebok
 - b) Tekstlesning
 - c) Cantica
 - d) (For)bønn
 - 1.4. Konklusjon for kapittel 1
 2. Den keltiske arven - impulser fra kristen keltisk spiritualitet
 - 2.1. Den trinitariske helheten - mitt møte med keltisk kristen fromhet
 - a) Naturfromheten (1. trosartikkel)
 - b) Kampen mot det ondet (2. trosartikkel)
 - c) Villgåsa - Guds hellige vind (3. trosartikkel)
 - 2.2. Glimt fra keltisk kirkehistorie
 - 2.3. En stedegen keltisk kristendomsform
 - 2.4. Fra det keltisk liturgiske materiale:
 - a) Bønner og velsignelsesformularer
 - b) Helgenlegender
 - c) Annet liturgisk materiale
 - 2.5. Eksempler på keltisk inspirerte liturgier fra vår tid
 - a) The Iona Community Worship Book
 - b) A Wee Worship Book (Wild Goose Worship Group)
 - c) The Rythm of Life. Celtic Daily Prayer (David Adam)
 - d) Celtic Worship through the Year (Ray Simpson)
 - e) Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community
 - 2.6. Konklusjon for kapittel 2
 3. Hellige steder i Selje prestegjeld - impulser fra den lokale kirkehistorien og geografien
 - 3.1. Landskapet og værforhold ("Storm ved Stad")
 - 3.2. Seljeøya:
 - a) Salen (eller Mikalskyrkje)
 - b) Sunnivakirka
 - c) Selje kloster og Albanuskirken
 - d) Bø
 - e) Stiene på Selja
 - 3.3. Dragseidet
 - 3.4. De gamle stiene
 - 3.5. Hove prestegard i Selje sentrum
 - 3.6. Selje kirke
 - 3.7. Leikanger kirke
 - 3.8. Ervik kapell
 4. Valg av salmer og musikk
 - a) Salmevalg
 - b) Keltisk musikk
 5. Oppsummering og framtidsplaner
 6. Litteratur
- (Appendiks: Eksempler på noen tidebønngudstjenester og pilgrimsgudstjenester)

Innledning

Selje prestegjeld er et sted med spennende steder fra kristningshistorien, som Selja med Sunnivahulen og Selje kloster, og Dragseidet. I tillegg har vi nydelig beliggende kirker.

Seljeøya "Selja" har mye til felles med de kjente keltiske klosterøyene Iona på de indre Hebridene på Skottlands vestkyst, og Lindisfarne i nordøst England. Vi har ikke det samme antall av turister og pilegrimer som på Iona eller Lindisfarne, men det er likevel noen som kommer. Heller ikke har det etablert seg flere kirkesamfunn og kristne felleskap hos oss som på Iona eller Lindisfarne, som bidrar til et enda rikere gudstjenesteliv på disse "hellige øyene". Og den keltiske arven er heller ikke like synlig hos oss.

Men turister, pilegrimer og fastboende ville nok sette pris på et større gudstjenestetilbud i Selje. Og jeg som prest prøver å ha et personlig andaktsliv i tidebønnens rytme.

Ville det ikke gå an å få til flere tidebønngudstjenester på våre hellige steder i Selje - tidebønner som er keltisk inspirerte og som ellers er påvirket av og formidler noe av den stedeagne kirkehistorie?

I arbeidet med denne oppgaven har jeg tatt meg tid til å lese om det som føles "matnyttig" for meg som prest i Selje: Nemlig den lokale kirkehistorien. Det liturgiske utbytte er ikke så veldig stort. Men den lille kunnskapen setter meg i stand til å se de store linjene og å vite noe om fortidens gudstjenesteliv.

Samtidig har jeg kunnet fordype meg i litteratur om keltisk spiritualitet. Dette temaet interesserer meg veldig. Jeg har funnet fram til bøker med keltiske bønner og velsignelser, med meditasjoner og helgenlegender, og ferdige liturgier. Dette stoffet er i hovedsak på engelsk. Men i en oversatt form vil dette kunne brukes til tidebønngudstjenester i Selje.

Jeg har også lest grunnleggende faglitteratur om tidebønn og "tjenestens kilder", og har funnet mye grunnleggende stoff hos bl.a. Lathrop og Bradshaw.

I den følgende oppgaven skriver jeg først om noen prinsipielle sider ved kirkens tidebønn (kapittel 1). Etterpå kommer jeg inn på keltisk kristen spiritualitet og ser på noen keltiske liturgisamlinger som er i bruk i dag (kapittel 2). I et 3. kapittel presenterer jeg så noe av kirkehistorien i Selje, og kommer med noen personlige liturgiske og homiletiske overveielser.

Oppgaven avrundes med noen grunnleggende tanker om musikkvalget i gudstjenesten. Så følger en kort oppsummering, og planer framover. Til slutt legger jeg ved litteraturliste, og som appendiks eksempler på keltisk inspirerte tidebønns- og pilgrimsgudstjenester som jeg har hatt.

Min oppgave handler om prinsipper og byggeklosser for stedeagne tidebønner, og om hvor jeg kan finne mere materiale. Hovedutfordringen vil bli å sette tankene ut i praksis: For å kunne tilby keltisk tidebønn i Selje - tidebønner for turister, pilegrimer, fastboende, og meg selv.

1. Om tidebønn

- dens bakgrunn og struktur

"Jeg tænkte ved mig selv, Catolsk Overtroe eller icke, saa troer Ieg dog, at flere andæktige Bønner og Lovsange ere opstegne til Gud fra disse Muure, end siden fra Christiansborgs Slotskirke." (Biskop Johan Nordahl Brun, etter et besøk i Selje klosterruin 1803)¹

Selje prestegjeld er et sted med alt for få gudstjenester. I hver av de 3 kirkene er det gudstjeneste bare hver tredje eller fjerde uke. I tillegg er det gudstjenester i grendehus, skoler osv. Menigheten er ikke vant med at det er gudstjeneste i nærmestbeliggende kirke hver søndag.

Men vi har en menighet! Og blant de faste kirkegjengere er det sikkert noen som gjerne ville komme oftere til gudstjeneste, om det bare fantes et tilbud. Og vi har "hellige" steder, hvor det er blitt feiret gudstjenester i over 1000 år. Dit kommer turister og pilegrimer, mest om sommeren (pilegrimer kan være turister også, og turister kan bli til pilegrimer i møte med det hellige).

¹ Referat fra visitas 1803, i: T.Djupedal, *Selja*, s.4

I middelalderen var situasjonen litt annerledes: Benediktinermunkene i St.Albanusklosteret på Selja hadde nok sin faste rytme av tidebønner. Og om det virkelig har vært keltiske kristne på Selja for over 1000 år siden, har disse sikkert fulgt den arkaiske praksisen med bønn hver morgen og kveld. Som prest prøver jeg selv å ha et regelmessig personlig andaktsliv. Kunne det ikke gå an å flytte noen slike andaktstunder ut i det offentlige rom, bekjentgjort gjennom medier og turistkontoret, og gjennomført i kirkene og på de andre historiske gudstjenestestedene i prestegjeldet sammen med flere?² Vi har ordninger for både morgensang, aftensang og kveldsbønn i vår alterbok. Noen ganger kan en bruke andre ordninger også, som forbønns-, skriftemåls- og nattverd-gudstjeneste. Og om vi kaller det for temagudstjeneste, står vi nokså fritt til å lage ordninger selv.

Slike tidebønnsgudstjenester kunne være preget av keltisk fromhetsliv som vi antar har vært praktisert på Selja i det første årtusen etter Kristus, og formidle noe av dette videre. Og på samme måte med hele den kirkehistoriske arven fra de siste 1000 år: Tidebønnsgudstjenestene kunne bevisstgjøre om denne arven, bli inspirert av den, og formidle noe av denne videre.

En slik bevisstgjøring om den kristne kirkes skatter av liturgi og spiritualitet ville ikke bare "turister" og "pilegrimer" være åpne for. Mange i lokalbefolkningen vet heller ikke så mye om den lokale kirkehistorien. Og kirkefolket her i Nordfjord er ofte også bedehusfolk. Dette betyr at kjernemenigheten er heller lavkirkelig enn høykirkelig, og har delvis liten åpenhet overfor felleskap med den Romersk katolske kirke.³ Et slikt gudstjenestetilbud kunne forene bedehus og folkekirke og folkeliggjøre liturgien og åpne opp for vår rike felleskirkelige historiske arv, og virke inkluderende både overfor pinsevenner og romerske katolikker.

1.1. Morgensang og kveldsbønn:

Fram til elektrisiteten ble allemannseie (i Selje først på 1950 tallet), var dagsrytmen bestemt av lys og mørke. Morgen og kveld er naturlige stunder for bønn. Kirken har overtatt dette arkaiske mønsteret og sidestilt med noe helt nytt: Håpet. Gjennom denne sidestillingen åpner det seg noe som er helt annerledes: En 25. time utenfor døgnet, et annerledes hellig rom som vi kan tre inn i gjennom tidebønnen.⁴

Utover middelalderen ble det utviklet et omfattende tidebønnsystem som bare de geistlige og kanskje de som var tilsluttet et klosterfelleskap, kunne følge. Det meditative kom mere i fokus, og også en slags "mengdetenkning". Men det fantes også enklere, folkelige versjoner, som etter reformasjonen er blitt videreført i bl.a. husandaktene i de protestantiske hjem. Martin Luthers lille katekisme er vel egentlig laget til bruk ved slike samlingsstunder. I vår salmeboktradisjon finner vi rester etter en slik folkelig tidebønn. Og når vi synger bordvers eller ber kveldsbønn med barna våre, skjer dette også etter visse ritualer og forventninger, preget av både struktur og spontanitet. Dette er etter min mening en form for tidebønn. Jeg vil integrere slike folkelige elementer i mine tidebønnsgudstjenester, slik at terskelen ikke er unødvendig høy. Tidebønnene sker i en annerledes "hellig" setting, men med noe som er gjenkjennbart også for kirkefremmede.

Alle "tidebønner", både kirkens offisielle og de mere private (f.eks. bordbønn), har⁵ (eller burde ha⁶) en forbindelse med søndagens gudstjeneste. Det å bruke en liturgi som er i bruk i en kirke eller et annet kristent felleskap, knytter meg til (og "kobler meg opp mot") den "hellige, allmenne kirken".

² Noe slikt gjorde jeg etter et tragisk dødsfall før påske 2001: Jeg åpnet kirken i flere dager på rad, gav mulighet for stillhet, lystenning o.l., og annonserte en kveldsbønn for hver kveld kl.2230: For jeg selv hadde behov for å be, og flyttet min personlige bønnestund til det offentlige rommet i kirken, med en tilpasset (litt keltisk inspirert) liturgi.

³ Det er dessverre ingen selvfølge at soknerådene i Selje imøtekommer søknader fra romersk katolske menigheter om å få låne kirkene til romersk katolsk messefeiring.

⁴ se: Lathrop, *Holy Things*, s.36-38 (uttrykket "en 25. time" har jeg lånt fra Jan Schumacher's forelesning for LIV-kurset i Trondheim høsten 2000). På samme måte er søndagen, som er den første dagen i den jødiske uka og den 1. skapelsesdagen, blitt til oppstandelsesdagen: En 8. dag, en dag utenfor uka, med noe helt nytt og framtidig. ('8' kommer etter '7' som står for fullkommenhet, dermed står '8' for evigheten. Se mere i: Bradshaw, *Early Christian Worship*, s.77.) I G.Lathrop's *Holy Things* er en slik sidestilling (*Juxtaposition*) en slags tolkningsnøkkel: "... the deep structure of biblical language, the use of the old to say the new by means of juxtaposition." (Lathrop, *Holy Things*, s.33).

⁵ se: Lathrop, *Holy Things*, s.41. Her skriver han også noe om bordbønn.

1.2 "Cathedral" og "Monastic" bønn:⁷

En kan regne med at de første kristne har videreført den flerfoldige jødiske bønnetradisjonen. I Apg 2,42 forutsettes en fast jødisk bønnepraksis hos de første kristne.

Bibelsk bønn er mer enn bare takk eller rop om hjelp. Den er lovprisning og bønnetjeneste:⁸ Dette kommer til uttrykk i den senere kristne forståelsen av å leve et liv i bønn: I faglitteraturen skjelner en her mellom "cathedral" og "monastic" bønn.

Litt forenklet framstilt er "cathedral"-bønnen menighetens liturgiske bønn, som viderefører den gammeltestamentlige daglige offertjenesten på en åndelig måte til fastlagde tider, som åndelig lovsang for Gud, med en selektiv bruk av Salmenes bok, og utadrettet bønn for kirken og andre. Med andre ord: Bønn er gudstjeneste, liturgi. Og liturgi og fromhet hører sammen.

"Monastic" bønn derimot er den uliturgiske personlige uavlatelige meditasjonen til egen oppbyggelse, uten menighet og uten prest, med bruk av hele Salmenes bok. Med andre ord: Bønn er fromhet, spiritualitet. En spiritualitet "uten" liturgi.

I klostertradisjonen i den vestlige kristendommen har disse to hovedtyper av kristen bønnetjeneste smeltet sammen, til en slags liturgisk spiritualitet med opp til 6 daglige og 2 nattlige tidebønner og med bruk av hele Salmenes bok. Et mønster etter "monastic"- bønnetradisjon med mange tidebønner gjennom hele dagen og perioder med meditasjon (uavlatelig bønn) ble forstått i "cathedral"- bønnetradisjon som prestenes (bønne)tjeneste. Lekfolket klarte ikke å følge hele ordningen, og det kunne f.eks. utvikle seg en "paternostertradisjon" hvor en ramset opp Fadervår flest mulig ganger. Gjennom klostrene klarte kirken i vest til en viss grad å holde sammen liturgi og spiritualitet. Men med reformasjonen og individualisme og utviklingen i trykkerikunsten (rimelig åndelig litteratur tilgjengelig for mange), og med industriell revolusjon og elektrisitet og en livstil uavhengig av dag og natt, ble det igjen et skille mellom spiritualitet og liturgi. Utfordringen er å holde disse to sammen, til gjensidig berikelse.⁹

Liturgisk tidebønn skal på ingen måte erstatte, men komme i tillegg og supplere den personlige og spontane bønnen. Slik får vi som kristne hjelp til å leve et liv i bønn.

1.3. Tidebønnens struktur - og min bruk av denne:

Jeg vil i det følgende ta utgangspunkt i vår kirkes ordninger for tidebønn. Disse følger i hovedsak en ordning som de kristne overtok fra jødisk bønnepraksis, med kristne tilføyelser: På en bibelsk salme følger en bibeltekst, eventuelt etterfulgt av stillhet eller kort tale. Deretter følger en lovsang eller hymne fra NT (Cantica), før gudstjenesten avsluttes med bønn, Fadervår og velsignelse. Hele gudstjenesten kan bli rammet inn med og inneholde musikk og salmesang.

a) Salmenes bok - Bibelens egen salme- og bønnebok:

De bibelske salmene er grunnstammen i den jødiske og kristne tidebønnetradisjonen. Jesus har bedt dem, keltiske eneboere (kanskje også på Selja?) og benediktinermunkene på Selja har bedt dem. Menigheten kan bruke dem som veksellesning (eller -sang) mellom 2 grupper i menigheten, eller mellom en leder og forsamlingen. En korgruppe, eller nonnene/munkene i klosterkirkens kor, kan lese/synge dem. Noen bibelske salmer har et eget refreng, som alle kan være med på (f.eks. den

⁶ "... they are not adequate substitutes for the full Sunday Service of Word and Table." Bradshaw, *Two Ways of Praying*, s.131.

⁷ Til hele dette underkapitlet se: Bradshaw, *Two Ways of Praying*; og fra Bradshaw: *Early Christian Worship*, s.70-74. Jeg bruker de engelskspråklige faguttrykkene uten å oversette dem.

⁸ I GT finner vi både lovprisning ("Berakah", f.eks. 2 Mos 18,10) og takksigelser ("Hodayah", f.eks. Jes 12,1). I NT finner vi "Berakah"-formen i f.eks. Luk 1,68 og 1.Pet 1,3, og "Hodayah"-formen i f.eks. Matt 11,25 ("homologeo", senere i NT blir det vanligere med "eulogeo" og "eucharisteo"). Begge hovedformer inneholder mye mer enn bare takk, men f.eks. også erindring, bekjennelse og proklamasjon. "Eucharisteo" rommer mer enn bare takksigelse.

⁹ Jeg oppfatter Bradshaw's *Two Ways of Praying* som en bevisstgjøring om og vektlegging av "cathedral"- bønnetradisjonen. Begge tradisjoner hører med, men i vår vestlige (og da særlig protestantiske) individualistiske kristendomsforståelse trenger vi en bevisstgjøring om den "cathedral"-dimensjonen som ofte mangler.

meget "keltiske" Sal 136). Til andre bibelske salmer kan man komponere et svarvers som menigheten bruker som et slags refreng.¹⁰ Da trenger en heller ikke bøker eller tekstark til alle! Vi bruker ikke Salmenes bok på hebraisk eller gresk (Septuaginta), men som oversatt tekst. Derfor skulle det etter mitt skjønn også være mulig å bruke de bibelske salmene i omdiktet form som salmer fra våre salmebøker.¹¹

Salmenes bok i Bibelen rommer hele livet: Takk og lovsang, klage og skrik og hevn. Og om bønn om hevn kan ha sin periodevise berettigelse i visse former for sjelesorg og terapi, er dette vanskelig å bruke i kristen gudstjeneste, synes jeg. Derfor vil jeg vanligvis ikke ta med bibelske salmevers som f.eks. Sal 139,19-22.

Som kristne leser vi GT med Kristus som tolkningsnøkkel. På denne måten kan vi oppdage mye evangelium og Kristusprofetier i Salmenes bok.¹²

Dessuten er Salmenes bok meget "keltisk" (eller bedre sagt: Keltisk fromhet har øst mye av og har likhetstrekk med Salmenes bok, f.eks. respekten for skaperverket, Sal 24).

b) Tekstlesning

Det skal ikke være lange prekener under tidebønnsgudstjenester, heller bibellesning etterfulgd av stillhet og meditasjon.¹³

Som prest er jeg ifølge mitt ordinasjonsløfte forpliktet på at jeg "*... i studium og bønn trenger dypere inn i de hellige skrifter og den kristne tros sannheter.*"¹⁴ Dette står som siste blant fire løfter. I tjenesteordningen for menighetsprester står noe lignende langt nede under mange andre punkter. Jeg håper at man ikke dermed vil antyde en prioritering. For bibellesningen er en av hovedkildene for å kunne stå i prestatjenesten. Min daglige bibellesning må med fordel kunne knyttes til min personlige eller offentlige tidebønn.

Det er lurt å følge en plan for regelmessig bibellesning: F.eks. fra Kirkeårets tekster, eller fra tekststrekene i en annen kirke (f.eks. RCL), eller fra andaktsbøker, en årsbibel eller annen bibelleseplan. På gudstjenester utenom høymessen kan man i følge alterboka bruke en av tekstene fra "Kirkeårets tekster" for helga, eller på hverdager fra foregående søndag, "*eller det kan leses en tekst fra en bibelleseplan.*"¹⁵

Regelmessig bibellesning knytter meg ikke bare til Kilden, den gir også mere bibelkunnskap. Og når jeg bruker dagens tekst fra en tekststrekke, eller andaktsbok osv., knytter lesningen meg sammen med andre kristne som leser samme teksten samme dagen. Og vår forbønn denne dagen kan bli formet av bibelteksten(e).¹⁶

c) Cantica:

Bibelske salmer og hymner finnes ikke bare i Salmenes bok, men også ellers i GT og NT: Cantica er i utgangspunktet lovsanger fra NT, og da særlig tre fra Luk 1+2: Sakarjas lovsang (Benedictus, Luk 1,68-79); Marias lovsang (Magnificat, Luk 1,46-55); og Simeons lovsang (Nunc Dimittis, Luk 2,29-23). Når ordningene i vår gudstjenestebok knytter Benedictus til morgensangen, Magnificat til aftensangen, og Nunc Dimittis til kveldsbønnen, følger de en gammel tidebønnstradisjon. Vi følger det kronologiske mønsteret fra Luk 1+2 i dens logiske oppbygning: om morgenen forventningen om frelsen som skal komme (Benedictus); om kvelden takk for frelsen (Magnificat); og før natten en

¹⁰ David Adam har fine eksempler i: Adam, *The Rythm of Life*. Tilsvarende har han også laget menighetssvar til forbønnsdelen i den anglikanske høymessen til hver søndag i kirkeåret, inspirert og preget av tekstene og temaet (om et slikt finnes), se: Adam, *Glimpses of Glory*.

¹¹ Morgensangen i vår alterbok har en anmerkning under avsnitt 3 (Bibelske salmer): "*Her kan følge ... en bibelsk salme i bunden form*", se: *Gudstjenestebok Del I*, s.312

¹² Bradshaw gir hjelpfulle retningslinjer om bruk av Bibelske salmer, i: "Two Ways of Praying", s.81-86

¹³ "*These services focus upon the praise of God and prayer for God's creation rather than the proclaiming of the Word*", Bradshaw i *Two Ways of Praying*, s.131.

¹⁴ fra ordningen for "Vigsling til prestatjeneste" i *Gudstjenestebok Del II*, s.169

¹⁵ Felles veiledning A10 i *Gudstjenestebok Del I*, s.12

¹⁶ David Adam gir fine eksempler på forbønn preget av søndagens tekster, i: Adam, *Clouds and Glory*; Adam, *Traces of Glory*; og: Adam, *Glimpses of Glory*.

fredfull takk for den opplevde frelsen, i Nunc Dimittis. Det er vanligvis naturlig for meg å følge dette dagsmønsteret, særlig når en ikke har tidebønn hver dag. Utfordringen er å finne gode oversettelser og oppdelinger til veksellesning - om en ikke av og til vil bruke en salme fra salmeboka isteden.¹⁷

I de engelskspråklige liturgibøkene på min litteraturliste tenkes det ofte et ukesskjema, eller et skjema for perioder i kirkeåret. Da tar en i bruk mange flere bibelske lovsanger (og klagesanger!¹⁸) fra GT og NT, enten istedenfor lovsangene fra Lukas¹⁹, eller som et tillegg til bibelske salmer og skriftlesning. I vår ordning for aftensang i gudstjenesteboka står det også under punkt 3, "Bibelske salmer": "*En av dem kan være hentet fra lovsangene i Det nye testamente*".²⁰ I den korte middagsbønnen i "Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community" (den skal kunne læres utenat!) bruker de som Cantic en sangbar gjendiktning av Sal 90 fra Youth With A Mission.²¹ Som med salmer fra Salmenes bok, kan også Cantica leses og brukes på veldig mange forskjellige måter, bl.a. med refrenger.²²

d) (For)bønn:

Bønnene kan inneholde: Lovprisning til Gud (mer enn bare takk), forbønn for nesten og verden og kirken, og bønn for meg og mine.

Forbønnsdelen trenger ikke å bestå av lange bøtter, men kan inneholde en periode med stille bønn, eller åpning for å be høyt, eller et opplegg med lystenning og bønnelapper.

Her vil jeg kunne gjøre meg nytte av den store mengden av keltisk og keltisk inspirert bønnelitteratur som finnes. Forbønnsdelen er en av delene under tidebønngudstjenestene mine, hvor den keltiske påvirkningen tydelig kan komme fram.

Jeg skriver mer om keltisk kristen spiritualitet i det følgende andre hovedkapitlet.

1.4. Konklusjon for kapittel 1:

Tidebønnen skal stå i både "cathedral" og "monastic" tradisjon. Jeg vil prøve å "folkeliggjøre" den "profesjonelle" tidebønnen: Jeg vil ha med både en gjenkjennbar struktur og tradisjonelle elementer, men samtidig en åpenhet for spontanitet, personlige fromhetsuttrykk og folkelige bidrag fra "verden". I følge keltisk teologi kan Den Hellige Ånd virke gjennom alt som Gud har skapt.

Vanligvis følger jeg Den norske kirkes ordninger for morgensang, aftensang og kveldsbønn supplert med f.eks. mere musikk. I vår tradisjon med bl.a. den dansk-norske salmemesse gjennom over tohundre år, må det være legitimt å erstatte bibelsk salme, bibeltekst eller meditasjonen enkelte ganger med salmesang eller annen musikk.

Jeg vil også ta i bruk andre liturgier fra vår alterbok (f.eks. skriftemåls-, forbønns-, eller nattverd-gudstjeneste), f.eks. som middagsbønn. For det er denne tidebønnsordningen jeg savner og har bruk for: Dagsbesøkende turister/ pilegrimer kan vanskelig være med på morgensang eller kveldsbønn.²³ Av og til kan jeg tenke meg en helt annerledes tema- / pilgrimgudstjeneste, tilpasset tid og sted og tilstedeværende forsamling.

Jeg vil som regel bruke minst en gammeltestamentlig salme og en "Cantica" i en eller annen form i mine tidebønngudstjenester.

Elektrisiteten har forøvrig frarøvet oss noe av opplevelsen av lys og mørke. På mine tidebønngudstjenester vil jeg vanligvis slå av lyset: Da blir opplevelsen av dagslyset eller kveldens

¹⁷ *Celebrating Common Prayer*, s.5: "*The canticles may be replaced by hymns.*"

¹⁸ *Celebrating Common Prayer*, Additional Canticles, "*From Lamentations 1 & 3*", s.239

¹⁹ Adam bruker følgende lovsanger istedenfor Magnificat i aftensangene i *The Rythm of Life*: 1.Pet 1,3-5; Jes 43,15-21; 1.Joh 4,7-12; Ef 1,3-7; og Mat 5,3-10.

²⁰ *Gudstjenestebok Del I*, s.319

²¹ s.21 og s.818

²² se lengre oppe i kapittel 1.2. om Bibelske salmer.

²³ På Iona gjør ferjetidene det umulig for dagsbesøkende (og det er mange!) å være med på andre gudstjenester enn på middagsbønnen i Iona Abbey kl.14.

mørke større og de levende lys bedre synlige.²⁴ Om dagen vil man også bedre legge merke til glassmaleriene i vinduene. Og med mitt system med salmevers på lysbilde får jeg fram tekstene på et lerret godt lesbart for alle i kirka, og jeg samler oppmerksomheten.

2. Den keltiske arven - impulser fra kristen keltisk spiritualitet

Når jeg ser ut av hulen, kan jeg se det vide havet som strekker seg mot vest, nord og sør, like til jordens ender.

Jeg ser sjøfuglene som styrter seg i vannet, og jeg hører skrikene deres. Jeg kan se for mitt indre øye at havdypet myldrer av fisk.

Jorden er både majestetisk og full av lek, både høytidelig og jublende. I alt dette speiler jorden den Ene som laget den.

("Eneboeren i hulen")²⁵

Sunnivalegenden og beretningene om Seljumennene peker på en mulig keltisk fortid her i Selje. Det finnes ikke bevis for at Sunniva eller andre keltiske eneboere virkelig har vært på Selja i det første årtusen etter vår tidsregning. Men en kombinasjon av legenden, og det vi vet om reisene til keltiske eneboere, om typiske 'ørkensteder' på øyer i oseanen, og om havstrømmingene fra Irland til Selje²⁶, gjør det for meg sannsynlig at vi kan regne med en keltisk fortid i Selje. Selv om dette er en utydelig arv, er dette en ressurs og inspirasjon:

Den keltiske religionen og spiritualiteten virker tiltrekkende for mennesker på overgangen til et nytt årtusen. New Age har f.eks. suget opp mye hedensk keltisk religion: Hovedgata i den kjente keltiske pilgrimsbyen Glastonbury i Somerset, Sør England (King Arthur og den hellige gral²⁷) er full av New Age butikker. Samtidig er forskjellige kristne miljøer i de engelskspråklige land preget av den keltiske bølgen. Dette gjelder både karismatiske kirker, og mer tradisjonelle menigheter.

Når det gjelder New Age, så mener jeg at mange leter der etter noe som de egentlig burde kunne finne i kristen tro, f.eks. helhet og spor etter det guddommelige i skaperverket. Keltisk kristen fromhet kan hjelpe oss å møte mennesker i New Age miljøer.²⁸

2.1. Den trinitariske helheten - mitt møte med keltisk kristen fromhet

Jeg er vokst opp i en luthersk vekkelseskristendom med stor vekt på den andre trosartikkel, og lite politisk forkynnelse. Samtidig hadde vi rundt oss politiserende og aktivistiske kristne ungdomsgrupper som demonstrerte mot atomkraft og for pasifisme, og som syntes å være mest opptatt av den 1. trosartikkel. Men også jeg ville jo bevare skaperverket, om enn ikke så ensidig som de kristne fredsaktivistene. I tillegg fantes de karismatiske ungdomsgruppene som talte mye om den 3. trosartikkel. I teorien hørte den med i mitt trosunivers også, ihvertfall i bibelske og liturgiske tekster. Jeg visste at alt dette hører sammen, men savnet helheten. Jeg var på leting etter helhet i troen. I keltisk kristen spiritualitet har jeg funnet noe av denne helheten i en levende form.

a) Naturfromheten (1. trosartikkel): De gamle kelterne var opptatt av naturen, og dette kommer tydelig fram også i kristen keltisk spiritualitet: Skaperverket vitner om skaperen. Gud er nærværende

²⁴ Lystenningen om kvelden kan på samme måte som soloppgangen symbolisere Kristi seier over døden, se: Bradshaw, *Two ways of Praying*, s.131.

²⁵ i: van de Weyer: *Keltiske bønner*, s.17.

²⁶ Under 1. verdenskrig likene etter 2 engelske marinesoldater, som var blitt torpedert i Irskesjøen, gravlagt på Selje kyrkjegard.

²⁷ Sandsøya i naboprestegjeldet rett nord for Stadlandet er i følge en lokal legende også knyttet til sagnene om kong Arthur og ridderne av det runde bordet.

²⁸ At keltisk kristne miljøer er klare over utfordringen fra keltisk hedendom og New Age, kommer fram flere ganger i nåværende keltisk inspirerte liturgier og bønner. Se bl.a. en meditasjon av Bessie J.B. MacArthur, i: *Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community*, s.488.

i alt som eksisterer. Skaperverket er i utgangspunktet godt, og mennesket er ikke først og fremst synder, men gudskapt. Mann og kvinne er likestilte. Ærefrykt overfor Gud viser seg i respekt for alt i naturen. Og skaperverket blir til en slags kommunikasjonskanal som Gud taler igjennom til oss. Denne naturfromheten kan, hvis ukritisk adoptert, føre til et immanent gudsbilde, hvor Gud er i og begrenset av skaperverket. Men kristen keltisk fromhet er helt klar på at det skapte ikke kan romme skaperen. Skaperen omslutter oss, det større rommer det som er mindre.

b) Kampen mot det onde (2. trosartikkel): Onde makter har i følge keltisk kristen tro okkupert skaperverket. Derfor er det så viktig med Kristi nærvær og bønn til Jesus Kristus. Bønnen er ofte formet som et beskyttelsesformular. I "St.Patricks brynje" heter det: "*Kristus bak meg og foran meg, Kristus under meg og over meg, Kristus med meg og i meg, ..*"²⁹ Salmen "*Be Thou my Vision*" (i NoS 479 gjengitt i nynorsk oversettelse: "*Deg å få skode*"³⁰) er også en slik kristosentrisk "brynjetekst".

c) Villgåsa - Guds hellige vind (3. trosartikkel): Den Hellige Ånd er viktig i keltiske bønner og helgenlegender. Som Guds hellige vind kunne Ånden føre keltiske troende (som f.eks. Sunniva?) over havet. På typisk keltisk måte kunne duen, det bibelske symbolet for Den Hellige Ånd, bli til villgåsa som ble brukt som stedeget symbol på Den Hellige Ånd i keltisk kristen tro. Keltiske bønner har ofte en trinitarisk oppbygning.

2.2. Glimt fra keltisk kirkehistorie:

Den kristne tro kom tidlig til de britiske øyer: Mange legender knytter de britiske øyer til det nytestamentlige persongalleriet. F.eks. skal Jesus som barn ha besøkt Glastonbury sammen med sin onkel, kjøpmannen Josef fra Arimathia. Jesus skal ha bygget den første kirken der. Om dette er meget tvilsomt, så er det likevel sannsynlig at den første Mariakirken ble reist der rundt året 100.³¹ England opp til Northumbria (uten Skottland, Wales, og Cornwall) var del av det romerske riket. Med soldater og slaver kom den kristne tro til England. Den første romersk britiske martyr St.Alban skal ha blitt henrettet i 209 og ble gravlagt i St.Albans.³²

Samtidig med kristen påvirkning gjennom Romerriket har det vært handelsforbindelser mellom Middelhavet og kystområdene i nordvest Europa. Kristen påvirkning kan ha kommet direkte fra urkirkens kjerneområder. Det finnes likhetstrekk mellom tidlig keltisk kristendom og Østkirkens uttrykksformer, f.eks. steinkorsene i Armenia³³. Kelterne kan ha blitt kjent med den kristne tro uavhengig av hellenistiske og romerske "briller".

Pelagius (født ca 350) skal være av keltisk opprinnelse. Han talte kirkefaderen Augustin imot, når han la vekt på det gudskapte i mennesket og ikke på arvesynden.³⁴

Den irske nasjonalhelgen St.Patrick ble født i det romerske Britannia rundt 390, og kom ca 15 år senere som slave til Irland. I 432 kom han frivillig tilbake til Irland, som misjonær. St.Columba grunnla klosteret på Iona i 563. I 635 etablerte St.Aidan fra Iona klosteret på Lindisfarne. Den keltiske misjonsvirksomheten fra Irland og Skottland fikk ikke bare betydning for det angelsaksiske England³⁵ og områdene rundt Nordatlanteren. Også i Sentraleuropa ble det spredd sterke keltisk kristne impulser f.eks. gjennom St. Columbanus som døde i Norditalia i 615.

²⁹ gjengitt etter: Olsen, *Ilden*, s.202

³⁰ Hanne Krogh har en bokmåloversettelse av E.Skeie på sin CD "*Vestavind*"

³¹ På 600 tallet ble den betegnet som den "gamle" kirka. Den ble ikke ødelagd av de saksiske erobrerne, men brant ned 25.05. i 1174

³² Klosterkirken i Selje kloster er viet til St.Albanus. Han skal i følge den folkelige tradisjonen bak Odd munks saga ha vært broren til Sunniva, se Henriksen, *Selja*, s.16.

³³ Olsen, *Ilden*, s.24

³⁴ Helgenkalenderen i "*Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community*" tar ham litt i forsvar mot Augustin, s.135f.

³⁵ Kirken "Holy Trinity" i Bosham, West Sussex nær Chichester illustrerer britisk kirkehistorie: Den er bygget på romerske søyler fra en basilika, og sideskipet i den angelsaksiske kirken er bygget over krypten hvor den keltiske eneboeren St.Dicul hadde sin celle. Kirken er avbildet på Bayeaux-teppet. Se: Brabbs, *English Country Churches*, s.26f.

I 597 døde St. Columba på Iona. Samtidig kom misjonæren Augustin fra Roma til Kent i Sør-England, for å reevangelisere tidligere kristne områder. På Synoden i Whitby i 664 "seiret" den sentralkirkelige katolske linje over den lokal-keltiske. Disse årstallene blir av noen ansett for å være enden på den kristne keltiske innflytelsen. Men i praksis har keltisk spiritualitet fortsatt gjennomsyret kristendommen i Nordvest Europa i mange hundre år og ble aldri helt borte. Keltisk kristendom står for en fra tradisjonell vestlig kristendom forholdsvis "uavhengig" tradisjon. For mange som tar anstøt av vestlig kirkehistorie, kan keltisk kristendom være en døråpner inn i den kristne kirke.³⁶

2.3. En stedegen keltisk kristendomsform

Keltisk kristen tro er preget av sin hedenske fortid, slik som all kristen tro sannsynligvis er (vi ser det bare tydeligere hos andre). Men kultkontinuiteten ble særlig merkbar i keltisk kristendom: De kelterne som levde utenfor det romerske riket, ble mindre påvirket av gresk og romersk kristendomsforståelse. Dessuten var de keltiske hedenske seerne som forvaltet visdomstradisjonen, Filidene, positive til den nye troen. Og kirkens konfrontasjonslinje fra andre deler i Europa var stort sett fraværende. Dette førte til en stor grad av stedegengjørelse: Førkristne skikker og forestillinger ble tatt opp og integret i den keltiske kristendomsformen.

Kelterne hadde et holistisk syn: Alt henger sammen, symbolisert av den karakteristiske knuten i keltisk kunst. For alt er skapt av Gud, og skaperverket er i utgangspunktet godt. Gud er til stede i skaperverket. Gud kommer nær i Jesus Kristus og opphøyer skaperverket. Alt som er rørt av Gud, blir omformet. Den Hellige Ånd er nær i hverdagen, Gud bryr seg.

Skaperverket må behandles med respekt og ansvarlighet. Mennesket er skapt av Gud. Dette positive menneskesynet førte til et kvinnesyn hvor kvinnene var høyt verdsatt. Flere av de viktigste keltiske helgener var kvinner. Og kvinner kunne være religiøse ledere³⁷. Det fantes blandete klostre med både kvinner og menn, og disse kunne være ledet av kvinner.

Det positive synet på skapelsen og mennesket førte også til et positivt syn på kunsten og menneskelig kreativitet.

Kelterne var bevisste på at de levde på grensen mellom den synlige og usynlige verden. Guds nærvær var i alt, men det kunne likevel særlig knyttes til enkelte hellige steder hvor man regnet med en veldig tynn grense mellom himmel og jord, som f.eks. på Iona. Her har det sikkert skjedd en kultkontinuitet. Dette gjelder også forestillinger som ble overført fra førkristne guder til en kristen helgen, f.eks. fra fruktbarhetsgudinnen Brigid til St. Brigid fra Kildare.

Den keltiske kirke var preget av å være en klosterkirke, bl.a. fordi klostrene erstattet de gamle druideskolene.³⁸ Fromheten var kontemplativ, troen ble inderliggjort, og det finnes tydelige elementer av mystikk. Askese, botstanken og pilgrimsmotivet var viktig. Inspirert av ørkenfedrene dro mange ut for å finne sin "desert in the ocean".³⁹ Dermed forener keltisk kristendom oppbrudd og stabilitet, "peregrinatio" og "stabilitas loci"-idealene. For på den nye øya eller fjelltoppen kunne det oppstå et klosterfelleskap av eneboerhytter. Men i perioder eller i neste generasjon kunne noen fra felleskapet bryte opp igjen eller trekke seg tilbake til et ensomt og utfordrende sted.

Keltisk kristen fromhet kan godt illustreres med det keltiske solkorset: Korsarmene peker mot og holder sammen himmel og jord og skaperverket. Sirkelen minner om helheten, og om solen. Solen minner om naturen og skaperverket som er et avbilde av Skaperen. Og det opprinnelig hedenske solsymbolet blir til et bilde på Kristus. Ornamentene minner om livets tre.

³⁶ I norsk vestlandsk kristendom finner jeg av og til en "anti-katolsk" innstilling. Kanskje kan keltisk kristendom åpne opp for å oppdage skattene i kirkens felles arv fra middelalderen, og føre til et mere nyansert og positivt syn på middelalderkirken og også på romersk katolsk kristendom.

³⁷ Fra et dansk TV program om Hildegard von Bingen mener jeg å huske at kvinner hadde en høyere posisjon i den tidlige middelalderkirken, i klostrenes storhetstid, før universitetene kom. Dit hadde kvinner nemlig ingen adgang til.

³⁸ se: Olsen, *Ilden fra vest*, s.28.

³⁹ Boktittel av David Adam, inspirert av beretningen om munken Cormac fra Iona i Adamnan's *"Life of Columba"*. Se: D.Adam, *Desert*, s.1.

Keltisk spiritualitet kan også sammenfattes i et utsagn fra en keltisk kvinnelig helgen om 3 ting som behager Herren: *"En sann tro i et rent hjerte, et enkelt liv i gudfryktighet og storsinn med nestekjærlighet."*⁴⁰

2.4. Fra det keltisk liturgiske materiale:

Bønner og velsignelsesformularer, helgenlegender og annet liturgisk materiale bringer til uttrykk den stedege keltiske spiritualiteten. Disse tekstene er til bruk i det daglige livet og i hjemmet, og er nok mest i "monastic" bønnetradisjon. Når det gjelder gudstjenesteliturgier og en mer "cathedral" bønnetradisjon, så kjenner vi ikke til ordninger fra den tidlige keltiske kristendommen.⁴¹ Men det finnes liturgisk materiale fra 800 tallet (se nede punkt c).

a) Bønner og velsignelsesformularer: Det finnes mye kildemateriale fra keltisk kristen fromhet uttrykt gjennom bønner, salmer og velsignelser. Materialet er både fra middelalderkilder, og fra samlinger fra folkeminnegranskere i de gæliske områdene på 1800 og 1900 tallet. Dette siste materialet kan også inneholde veldig gammelt stoff.

Keltiske bønner uttrykker Guds nærvær i alt som eksisterer. Det fantes ikke noe skille mellom religion og det daglige livet: De mest dagligdage gjøremål så vel som de mest kritiske situasjoner eller de fineste (natur- og andre) opplevelser kunne stimulere til bønn og innvies og møtes med velsignelser.

Keltiske bønner er jordnære med kjærlighet overfor naturen: Gud er nær, Gud er over og i det skapte, Gud bryr seg om alt. Bønnene er enkle i form, men med en rik bilde- og symbolbruk, og de ligner mye på gammeltestamentlige bønner.⁴²

Det finnes mye litteratur med nye bønner i keltisk stil og med keltiske temaer og innhold.⁴³

b) Helgenlegender: Engler og helgener hadde en sentral plass i den keltisk kristne tradisjonen, delvis p.g.a. før-kristne forestillinger om mennesker med overnaturlige evner. I den jordnære keltiske kristendomsformen var helgener en del av menneskenes hverdag og hverdagens fromhetsliv.

Det finnes mye litteratur om keltiske helgener. Helgenlegendene formidler mye av den særegne keltiske spiritualitet og kan med fordel benyttes som meditasjoner under keltisk inspirerte tidebønnsgudstjenester.

Det finnes litanier og annet liturgisk materiale knyttet til keltiske helgendager.⁴⁴ Men noe av det middelalderske materiale må omarbeides før jeg kunne tatt det i bruk.⁴⁵ Jeg selv har vanskeligheter med en direkte påkallelse av helgener, eller hvor helgener får tildelt en aktiv rolle, som i kollektbønnen for Sunnivadagen i Den katolske bønneboka for Norge: *"Allmektige Gud, ... La oss som minnes dine hellige martyrer Sunniva og hennes ledsagere, finne trygghet under deres vern og frihet fra all trengsel. ..."*⁴⁶

Keltiske helgenlegender kan brukes i et evangelisk perspektiv: Helgener er hverdagshelter som Gud kunne bruke, og som vi kan bruke som forbilder. Keltiske helgener er vanligvis mere fredelig og sympatiske enn norske vikingkonger, og det finnes kvinnelige lederskikkelser blant dem.

⁴⁰ oversatt av Harald Olsen, *Ilden*, s.54. Han tilskriver utsagnet St.Brigid. I følge *Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community*, s.27, skal St.Ita ha lært dette.

⁴¹ "... we have virtually no records of the forms of liturgy used in ancient Armagh or Iona." Ian Bradley i: R.Simpson, *Celtic Worship through the Year*, s.IX preface.

⁴² D.Adam, *A Celtic Daily Prayer Companion*, s.VIII.

⁴³ i R.Simpson's *Celtic Blessings* har han tatt med bønner, velsignelser og liturgier for f.eks.: PC-programmeringen (s.3), kjæledyr (s.25), ny motorsykkel (s.30), forelskelse (s.99), og den første menstruasjonen (s.109).

⁴⁴ se f.eks: *Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community*, s.92-203. Simpson, *Celtic Worship*, s.145-232.

⁴⁵ Dette gjelder ikke de nyere liturgiene som er nevnt i forrige fotnote.

⁴⁶ kollektbønnen for den 8. juli, i: *Bønnebok*, s.398

I de keltisk inspirerte liturgiene med tilknytning til Lindisfarne, har minnet om helgener og avdøde personer i tråd med anglikansk liturgi⁴⁷ en mer naturlig plass enn i vår norske kirkelige tradisjon.⁴⁸

c) Annet liturgisk materiale: Thomas O'Loughlin kommer i sin *Celtic Theology* inn på nattverdfeiringen, og bruk av litanier og prosesjoner. Han undersøker bl.a. "The Stowe Missal", en liturgisk tekst fra ca 800. Utfra teksten og p.g.a. oppdagelsen av en nattverddisk og kalk fra samme periode og samme klosterfamilie, kommer O'Loughlin med tanker om hvordan nattverdfeiringen må ha foregått i dette miljøet på 800 tallet i Irland: Bl.a. har menigheten delt et stort brød, antakeligvis delt opp i 65 biter (et symbolsk tall, s.135) og drukket fra en kalk med vin til ca 75 nattverdgjester. O'Loughlin skriver også om "The Liturgy of the Saints".⁴⁹ Slike litanier ble brukt i bønnevandringer, for bønn og bevegelse i prosesjoner hørte sammen for disse keltiske kristne (s.152). Jeg tar med meg fra dette stoffet impulser til framtidige bønne- og pilgrimsprosesjoner og -vandringer.

2.5. Eksempler på keltisk inspirerte liturgier fra vår tid:

Det finnes en rekke nyere liturgier for tidebønn og andre gudstjenester, som er preget av keltisk spiritualitet. I disse liturgiene har en vanligvis kombinert keltisk kristent materiale med annet tradisjonelt eller nylaget liturgisk stoff. I det følgende vil jeg presentere noen av de liturgibøkene som jeg har kjennskap til, fra Iona Community og fra Lindisfarne, med særlig vekt på ordningen for morgensang. De to bøkene fra Iona er laget for et gudstjenestefeirende felleskap. De tre fra Lindisfarne kan også brukes i den personlig tidebønnen.

a) The Iona Community Worship Book. The Abbey Services of the Iona Community.

Den økumeniske Iona Community ble grunnlagt i 1938 av George MacLeod. Kroppslig arbeid og åndelig felleskap skulle integreres under gjenoppbyggingen av det tidligere benediktinerklosteret på Iona.⁵⁰ Siden 1952 ligger Iona Community under tilsynet av Church of Scotland. Iona Community er økumenisk og vil ta vare på den keltiske arven ("*God's glory in all of creation*"), på arven fra benediktinerne ("*to work is to pray*"), og på arven fra reformasjonen ("*with their evangelical zeal ... to find 'new ways to touch the hearts of all'*", s.8). Hele livet skal være en gudstjeneste. Og når felleskapet begynner dagen sammen med "Morning service" i Iona Abbey, er det ingen velsignelse til slutt. For "gudstjenesten" fortsetter gjennom dagens arbeid, for så å bli avsluttet med velsignelsen ved dagens slutt under "Evening Service".

I denne "Worship Book" finner vi en ordning for "Morning service", med vekslende salmer, tekstlesninger og bønner for hver ukedag. Dessuten finnes ordninger for nattverd-gudstjenester, "Evening Services", forskjellige alternative gudstjenester, og en pilgrimsvandring. Seks av disse ordninger er oversatt til norsk (bokmål) i "Sanger fra vest", bl.a. morgenbønnen ("Morning Service"):

Denne begynner med åpningsord som veksellesning, dagens salme, en syndsbejelse og stillhet, bønn om Guds hjelp og Fadervår. Deretter følger bibelsk salme, tekstlesning og "Song of Praise" (som en ikke nærmere spesifisert canticle). Til slutt er det forbønn og en sammenfattende kollekt for ukedagen, stillhet og "Closing Responses" med denne veiledningen før og etter: "*All stand in preparation to leave*". Og: "*We remain standing to leave, the work of our day flowing directly from our worship*", s.17.

Bare en av ordningene i "Worship Book" blir kalt for keltisk (*A Celtic Evening Liturgy*). Men alle tekster i "Morning Service" har med den keltiske bevisstheten om nærheten til naturen og om vårt ansvar for å forvalte skaperverket rett ("*May they not fail you, nor we fail them*" er liturgens og

⁴⁷ I den siste delen av forbønnen i en anglikansk gudstjeneste minnes man vanligvis helgener og avdøde. Den nye anglikanske gudstjenesteboka *Common Worship* har med en ganske omfattende kalenderdel om helgendager, og liturgisk materiale til en rekke "Festivals".

⁴⁸ I liturgiene fra Iona Community som hører til den reformerte kirken i Skottland, er minnet om helgene ikke så tydelig.

⁴⁹ denne ligner mye på NoS 951. Martin Luther må ha overtatt strukturen for NoS 951 fra dette litaniet.

⁵⁰ Klosterkirken var allerede blitt restaurert tidligere.

menighetens svar etter forbønnsdelene i morgenbønnen, s.15). Dessuten er hele settingen meget keltisk, med gudstjeneste der hvor Columba hadde sitt kloster og er gravlagt.

b) A Wee Worship Book. Fourth Incarnation. (Wild Goose Worship Group)

I denne boka fra 1999 med alternative liturgier fra Iona Community's liturgiske ressursgruppe "Wild Goose Worship Group", finner vi fem alternative morgenliturgier, to "Daytime liturgy" som kan brukes om morgen og kveld også, og fem kveldsliturgier. I tillegg finnes det to nattverdliturgier og en liturgi for en "service of healing". Dessuten er det samlet diverse liturgiske sanger i en appendiks. Når det gjelder musikken, synger en vanligvis uten instrumenter.⁵¹ Ionas musikalske lederfigur John Bell er opptatt av verdien i felleskapets allsang og at den menneskelige stemme må få slippe til i gudstjenesten.

I disse alternative ordningene prøver en å få felleskapet enda mere delaktig. Noen av ordningene åpner opp for "optional conversation" etter tekstlesningen, eller for "symbolic actions", eller alternativ forbønn med lystenning. Innledningene til de enkelte liturgiene er nyttige og informative. "Morning liturgy D" bygger på stoff fra "*Carmina Gadelica*". "Morning liturgy F" har med som "Optional collects" tre keltiske kollektbønner, en fra amerikansk indiansk tradisjon, og åtte fra andre kirker. Gjennomgående tema for disse liturgiene er i keltisk ånd vårt ansvar for skaperverket og rettferd. I det hele tatt er liturgiene fra Iona Community preget av en søken etter en enklere livstil, og bevisstgjøring om menneskelig svik overfor skaperverket og nesten. Her videreføres noe av en keltisk askese og botstanke.

c) The Rhythm of Life. Celtic Daily Prayer (David Adam)

David Adam er anglikansk sokneprest i Lindisfarne. Fra sitt studerkammer ser han ned på stranden og holmen hvor St.Aidan og St.Cuthbert pleide å be og syngte hymner. Livet på Lindisfarne er bestemt av flo og fjære, og av kirkeklokkene og "Daily prayer". Adam bruker (i god keltisk ånd) denne sammenligningen mellom natur og fromhetsliv i flere av bøkene sine.

I *The Rhythm of Life* (London 1996) gir han oss en serie av fire tidebønner for hver dag gjennom en uke (Morning, Midday, Evening, Night), tilsammen 28 tidebønner. Man behøver ikke å bruke alle fire hver dag. Adam anbefaler å bare bruke en av dem gjennom en viss periode og på denne måten lære denne utenat. For han har stor tro på "*recital theology*" (s.2), det vil si gjennom gjentakelse og høytlesning å få bønnen fra hodet ned i hjertet. Hver dag har sitt tema som preger tidebønnene den dagen (og man må gjerne bruke bare ett tema eller en tidebønn gjennom en passende periode i kirkeåret): SUNDAY - Resurrection. MONDAY - Creation. TUESDAY - Incarnation.

WEDNESDAY - Holy Spirit. THURSDAY - Community. FRIDAY - The Cross. SATURDAY - The Saints.

Hver morgensang har denne oppbygningen: Åpningsord, stillhet og veksellesning. Bibelsk salme. Kort bibeltekst. Cantic (vanligvis fra ASB⁵²). Kyrie, Fadervår, forbønn (Intercessions), kollektbønn. Velsignelse eller velsignelsesbønn. Adam anbefaler å utvide ordningen minst en gang hver uke med: Gloria, syndsbekjennelse (en gang hver dag), Gloria in exelsis, og Den apostoliske trosbekjennelse.

Mye av stoffet er hentet fra ASB, men også fra kirkefedrene, og fra andre kirker (f.eks. den lutherske). En del er selvlaget. Det geniale ved Adam er at han lager korte refrengsetninger til åpningsordene, bibelsk salme, cantica, og forbønn, som kan brukes til veksellesning eller som menighetens tilslutningsord. Disse er enkle å lære, bare lederen trenger ark eller bok, og alle blir med i veksellesningen.

Det "typisk keltiske" ligger i enkelheten, i tema- og billedbruken og i forbønnene: Her rår det et positivt syn på skapelse, natur, håndverk og kunst, og ingenting er Gud uvedkommende. Gud bryr seg.

d) Celtic Worship through the Year. Prayers, readings and activities for ordinary days and saint's days. (Compiled by Ray Simpson)

⁵¹ det finnes ikke orgel i Iona Abbey Church, men både et flott flygel og en elektrisk synthesizer i skjønn forening!

⁵² *Alternative Service Book 1980* of the Church of England.

Ray Simpson er leder for en retreatvirksomhet på Lindisfarne, og er grunnlegger av "Community of Aidan and Hilda".⁵³ Liturgiene i denne boka er prøvet ut i disse sammenhengene.

Simpson gir oss syv "Morning Worship", en for hver ukedag eller kirkeårsperiode: SUNDAY - Easter Season. MONDAY - Trinity Season. TUESDAY - Michaelmas Season. WEDNESDAY - Advent Season. THURSDAY - Incarnation Season. FRIDAY - Passion Season. SATURDAY - Creation Season.

I tillegg finnes det ordninger for "Midday Prayer", "Evening Worship" og "- Prayer", "Night Prayers", "A Celtic Holy Communion", noen ordninger til spesielle anledninger som f.eks. "An Alternative Christmas" eller "Healing the Land", ordninger for keltiske helgendager og "an Everyday Prayer Guide through the Celtic Year".

Ordningene for morgengudstjenestene inneholder åpningsord med veksellesning, Bibelsk salme, tekstlesning, forbønn og velsignelse. I tillegg er det forskjellige tillegg som (tros- eller synds-) bekjennelser, salmesang, "Creative Activity", og annet (men 'canticle' mangler).

Simpson har et nyskapende, "*modern and contemporary*"⁵⁴ språk. Og det er viktig for ham at gudstjenesten skal røre alle våre sanser (s.11, introduction) ved f.eks. "creative activities" (som kan være: Male bilder; rollespill; vandre rundt og notere ned bestemte tanker; lage røkelse og stearinlys; brenne opp lapper med syndsbekjennelser; osv.). Gudstjenestefeiringen skal ha røtter i fortid og samtid, og den må være "*earthy, socially and ecologically aware*" (s.XII, introduction).

Det "keltiske" ligger i enkelheten, i billedbruken og i temaene som Guds nærvær og beskyttelse og kjærlighet, skaperverkets velsignelser, englenes nærvær og det å være omsluttet av den store sky av vitner. I keltisk ånd åpner Simpson for kulturelle og kreative bidrag og forskjellig type musikk. Han har respekt for forskjellige kirkelige tradisjoner og åpner opp for disse og for karismatiske innslag.

e) Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community

Denne tykke bønneboka på 827 sider er utgitt i 2000 og inneholder materiale fra *Celtic Daily Prayer* (London 1994) og *Celtic Night Prayer* (London 1996). Liturgiene er laget av og i bruk i en kommunitet med utspring i Lindisfarne, "The Northumbria Community".⁵⁵ Kommuniteten har nå sitt senter på fastlandet overfor Lindisfarne, i Hetton Hall nær "St.Cuthbert's Cave", hvor munkene fra Lindisfarne skal ha skjult levningene etter St.Cuthbert etter vikingangrepet på Lindisfarne i 793.⁵⁶

I denne boka finner vi tre korte ordninger for "Daily Office" (Morning Prayer, Midday Prayer og Evening Prayer), dessuten syv kveldsbønner (Complines), en for hver ukedag. I tillegg finnes en ordning for nattverd-gudstjeneste, og en for "Family Shabbat" med fokus på "*the honouring of women*" (s.87).

Det finnes en kalender over hellig- og helgendager, med korte tekster om keltiske og andre helgener⁵⁷ og kristne personligheter fra vår tid, som f.eks. Martin Luther King jr, Dietrich Bonhoeffer, Henri Nouwen, eller C.S. Lewis. Det finnes meditasjoner og liturgier til bruk på keltiske helgendager ("Follow the example", s.92-201), og liturgier til overgangsriter (også f.eks.: "Mid-life", s.219-221), og spesielle dager og tider i kirkeåret.

Hver morgen- og aftensang inneholder skriftlesning og meditasjon. Det finnes to årganger med skriftlesning og betraktninger for hver dag i året.⁵⁸ Dessuten er det 31 meditasjoner, en for hver dag

⁵³ som han kort beskriver som "*.. a network of Christians and churches who follow a common way of life that draws inspiration from the Celtic saints*", i: *Celtic Worship through the Year*, s.249.

⁵⁴ Ian Bradley i forordet til *Celtic Worship through the Year*, s. IX preface.

⁵⁵ Kommuniteten vil lete etter de gamle stiene (*the 'old paths'*), og disse betyr i Northumbria vitnesbyrdet fra keltiske kristne "*who simply loved God and followed Jesus wherever the Spirit impelled and empowered them to go; they lit a fire in the so-called 'dark ages' that brought warmth, culture, learning and, most of all, faith to vast numbers of people*" (s.7). Se også website: www.northumbriacommunity.org.

⁵⁶ Dette var første "stoppestedet" på munkenes nesten 200 år lange ferd gjennom det nordlige England, inntil St.Cuthbert i 988 endelig ble gravlagt på nytt der hvor Durham Cathedral står i dag.

⁵⁷ bl.a. Pelagius, på minnedagen for Augustin av Hippo (!), 28. august, s.135

⁵⁸ "The Aidan Series of Daily Readings", og "The Finan Series of Daily Readings"

i måneden: Vanligvis et dikt eller salmevers som kan knyttes til viktige veimarkeringer i kommunitetens historie.

Ordningen for "Morning Prayer" (s.17-19) består av åpningsord (fra Sal 27 og veksellesning) og trosbekjennelse (etter Joh 6,68-69). Deretter følger skriftlesning og meditasjon, tatt fra den daglige lesningen (bibelsk salme, GT tekst, NT tekst, betraktning) og dagens meditasjonstekst. Deretter er det bønn (gjørne en stund med stille bønn, deretter kan en bruke en bønneliste eller bønnelapper), deretter som "canticle" en hymne av St.Patrick ("*Christ, as a light*"), og til slutt en velsignelsessang: "*May the peace of the Lord Christ go with you*". Alle deler av ordningen er sangbare.

Det "keltiske" viser seg etter mitt skjønn i enkelheten som tar i bruk det egne som felleskapet kan bidra med, dessuten i bruken av keltiske bønner og hymner og helgentradisjoner. Keltisk tradisjon kommer også til uttrykk gjennom meditasjonstekstene.

2.6. Konklusjon for kapittel 2:

Keltisk kristen tro forener i en helhet viktige bibelske anliggender som Treenigheten, en oppvurdering av skaperverket, og Gud som er inkarnert og nærværende i dagliglivet. Den holder sammen Guds immanens og transcendens. Den kan gjenforene liturgi og spiritualitet ved å trekke dagliglivet inn i gudstjenesten og gudstjenesten ut i naturen og dagliglivet.

Alt som Gud har skapt er godt, og kan brukes i fromhetsliv og gudstjeneste. Keltiske bønner og keltisk inspirerte liturgier kan bidra med ressursmateriale for tidebønner i Selje.

Med en positiv kritisk tilnæringsmåte kan keltisk kristen fromhet fungere som en døråpner inn i den kristne kirke for mennesker som av forskjellige grunner føler seg fremmedgjort overfor tradisjonell kristendom, og som kanskje er på leting innenfor New Age osv.

Også av geografiske og historiske grunner er denne fromhetsformen interessant for meg i Selje.

3. Hellige steder i Selje prestegjeld

- impulser fra den lokale kirkehistorien og geografien:

*Though the dawn breaks cheerless on this isle today,
my spirit walks in a path of light.*

For I know my greatness.

Thou hast built me a throne within thy heart.

I dwell safely within the circle of thy care.

I cannot for a moment fall out of the everlasting arms.

I am on my way to glory.

("Facing Reality" - en bønn fra de ytre Hebridene)⁵⁹

På min leting etter impulser og byggeklosser for en tidebønnpraksis i både mitt og menighetens bønneliv, spør jeg nå etter hva den rike lokale kirkehistoriske arven kan formidle til oss. Keltisk kristendom er stedegen: Det er legitimt å spørre etter lokalhistorie.

Med "Selje prestegjeld" mener jeg det nåværende prestegjeldet, som er lik kommunen i utstrekning, og hvor jeg er sokneprest.⁶⁰ Med "hellige steder" mener jeg i dette kapitlet plasser som er blitt brukt til gudstjenester og pilgrimsvandringer. Jeg vil nå presentere noen av stedene, og komme med noen personlige homiletiske og liturgiske overveielser: Hvordan kan arven berike gudstjenesten og fromhetslivet, og hvordan kan gudstjenester og kirkelige handlinger formidle denne og bevisstgjøre om denne arven.

En kan spørre om hele dette kapitlet heller er en oppgave innenfor homiletikken enn innenfor liturgikken. Men for meg er forkynnelse i gudstjenesten en del av liturgien. Og det jeg skriver om

⁵⁹ i: Adam, *A Celtic Daily Prayer Companion*, s.XV og s.5. Bønnen er tatt fra Alistair Maclean, "*Hebridean Altars*".

⁶⁰ Tidligere lå store deler av ytre Nordfjord under Selje prestegjeld: Det meste av nåværende Vågsøy lå under Selje fram til 1950 tallet, og øya Silda ble først overført til Vågsøy i 1960 årene.

berører valget av salmer og bønner, og dette er en liturgisk oppgave. Dette kapitlet kan fungere som en slags idébank for meg og andre. Og om ikke alt er utprøvd i praktisk gudstjenesteliv, kan dette være planer og utfordringer for framtida.

3.1. Landskapet og værforhold ("Storm ved Stad"):

Selje prestegjeld omfatter Stad-halvøya, med 2 kirkehistorisk viktige steder: Seljøya (Selja) med Selje kloster, og kristningsplassen på Dragseidet. Stadhalvøya ligger som et stort fjellplatå ut i havgapet. Hvor man enn er, ser en hav og fjell. Dette gir mange bibelske assosiasjoner. De gangene jeg ved friluftsgudstjenester har brukt bønnen *Takk for livet* fra bønneboken for Dnk har det alltid kommet spontane og positive reaksjoner. Denne bønnen har rørt ved de bedende: *"Eg takkar deg ... for det majestetiske havet og for freden som kviler over fjellet."*⁶¹

Enkelte plasser som ved Ervik og Hoddevik ligner landskapet veldig det som vi forbinder med Irland: Grønne enger mellom fjell og sandstrender. Både geografien og kirkehistorien (Sunnivalegenden) formidler en nærhet til Irland og de keltiske områdene i vest. Jeg føler meg litt i slekt med keltiske kristne. Selja har for øvrig mye til felles med Iona eller Lindisfarne. Keltiske liturgier som handler om disse "hellige" øyene kan omarbeides til bruk i Selje. Den ovenstående bønnen "facing Reality"⁶² fra et lignende værhardt sted virker oppmuntrende og motiverende på meg: Også bak skydekket stråler Guds sol, Gud er nær og tenker stort om lille meg. Etter keltisk tro er hinna mellom denne verden og Guds usynlige verden ekstra tynn enkelte steder som f.eks. på Iona. Kanskje også på Selja?

3.2. Seljøya:

a) Salen (eller Mikalskirken): På nordvestsida av Selja, som er navnet på øya, finner vi klosterruinene. Helgenanlegget ligger i skråningen ovenfor klosteret, med helleren som *"det eldste kirkehvelv vi har tilbake i landet"*.⁶³ "Salen" betyr "bosted", og er rommet under helleren som er resten av den hula som i følge legenden var bo- og dødsstedet for Sunniva og hennes følge. Det finnes ikke arkeologiske bevis for at keltiske kristne har bodd på Selja i det første årtusen etter Kristus. Men vi vet at irske eneboere har reist over havet til øyene i Nord-Atlanteren og bosatt seg på plasser som ligner veldig på Selja. Sunnivahulen "Salen" blir også kalt for "Mikalskirke", viet til erkeengelen Mikael. Fra keltisk kristne områder kjenner en til huler, øyer, og fjell, hvor det fantes gudstjenestesteder viet til erkeengelen Mikael.⁶⁴ Navnet "Mikalskirke" kan tyde på en keltisk kristen forhistorie. Innerst i hula finner vi en stein, plassert som en alterstein mot øst, med et innrisset kors. Salen (eller Sunnivahula, eller Mikalskirke) blir vanligvis ikke brukt ved kirkelige handlinger.⁶⁵ Kanskje er veien opp hit for bratt, men en har et naturlig steintak over seg som beskytter mot vær og vind. De fleste besøkende og ganske sikkert alle pilegrimer prøver å gå opp til Sunnivahulen. Ofte er det lagd ned blomster på altersteinen, eller lys. Jeg selv vil bevisstgjøre besøkende om at Mikalskirka er et gammelt kirkerom som gjerne må brukes til bønn og gudstjeneste. Konkret kunne jeg tenke meg å legge tilrette for lystenning ved å sette fram en kasse oppe i hula med telys og keltiske bønner. Jeg har et konkret ønske om Mikkelsmessfeiring i hula hver 29. september. Dette er stedet for bibeltekster, temaandakter og salmer/sanger som omtaler engler.

b) Sunnivakirka: Utenfor helleren finnes ruinene etter Sunnivakirka. Murrestene er 1 - 2 meter høye, og man kan godt samle en mindre gruppe innenfor murene. Ved regn kan en da søke ly under helleren. Den vesle murkirken står på den plassen hvor Olav Tryggvason skal ha bygget den første

⁶¹ bønn 81 i: *Ei lita bønnebok*, s.33, i: *Tekstane i kyrkjeåret*. Denne bønnen opplever jeg som meget keltisk.

⁶² overskriften til bønnen er antakeligvis gitt av David Adam.

⁶³ Sigrid Undset i: T.Djupedal, *Selja*, s.122

⁶⁴ bl.a. Mont St.Michel på grensen mellom Normandie og Bretagne; St.Michaels Mount i Cornwall; Skellig Michael utenfor sørvest Irland

⁶⁵ men den er en stasjon på pilgrimsvandringen *Dei reine av hjarta skal blø* av J.O.Ulstein og H.Sommerro.

trekirka i 996. I koret skal Sunnivaskrinet har stått til den ble flyttet til Kristkirken i Bergen i 1170.⁶⁶ På sør- og nordsiden var dørene, slik at pilegrimene kunne valfarte tvers igjennom kirkeskipet forbi skrinet. Utenfor kirken er det terrasser i 3 plan. Kanskje var dette en stor terrasse på 1100 tallet, som gav plass til prosesjoner og menighet. Sunnivakirken er ved siden av hulen det naturlige stedet for å minnes Sunnivallegenden og å ta opp helgenhistorier i et evangelisk perspektiv. Sunniva er i motsetning til Hellig Olav en sympatisk skikkelse: Kvinne, fredsom, modig, selvoppofrende. Det føles enklere for meg å bruke Sunniva som et kristent forbilde, enn helgenkongene. Her kan en også fortelle om andre keltiske helgener og om forbindelsene med Irland og øyene i vest. Hvis Sunnivallegenden ikke er historisk korrekt, så gir den likevel tilknytningspunkter til bibelske kvinneskikkelser som f.eks. Maria, Jesu mor, og Maria Magdalena; og til keltiske og andre kvinnehelgener som f.eks. Ursula, Jomfruene fra Köln, eller keltiske St. Brigid, St. Hilda, St. Modvena, eller St. Bega⁶⁷. Om det ikke finnes så mye liturgisk materiale om Sunniva, så kan f.eks. Mariahymner, eller keltiske Brigidliturgier brukes og omarbeides. Men jeg har problemer med en direkte påkallelse av helgener.

c) Selje kloster og Albanuskirken: Nede på sletta finner vi ruinene etter Selje kloster, med klosterkirken på nordsiden. Denne kirka var ikke bygget som klosterkirke, men som fylkeskirke og siden 1068 bispekirke. Den gangen ble hun kalt for "Kristkirken", slik som ca 100 år senere også bispekirken i Bergen, da bispesete ble flyttet fra Selja til Bergen. Rundt 1100 ble det begynt med bygging av et kloster.⁶⁸ Det at kirken senere ble kalt for "Albanuskirke" og at benediktinermunker bosatte seg på Selja, tyder på at klosteret ble bygget og bebodd av munkene fra St. Albans nordvest for London - eller av munkene som stod i en forbindelse med St. Albans. Innenfor kirkemurene kan man fortsatt se hvor murene for den første lille steinkirken har vært, før denne ble utvidet.⁶⁹

Ved gudstjeneste på Seljumannamesse, og tidligere også ved vielser, bruker Dnk klostergården vest for kirka, og ikke det opprinnelige viglede kirkerommet. Dette skjer av praktiske og estetiske grunner: Det er bedre plass på klostergården og en nydelig utsikt nordover over Stadlandet mot Stadlandet som en mektig naturkatedral. Men innenfor kirkemurene ville menigheten sitte mer samlet, og da er vi heller ikke avhengig av høytalerutstyr. Jeg foretar vielser i kirkerommet i Albanuskirken. Og jeg vil bruke kirkerommet også på Seljumannamesse de gangene det ikke kommer så mye folk.

Selje kloster gjør det naturlig å fortelle om klosterliv og tidebønn, og å ta opp forbindelsene med engelsk kirkehistorie.

d) Bø: På østsiden av Selja mot fastlandet ligger gårdene på Bø. Det var her menighetskirka har stått senest fra begynnelsen av 1300 tallet og fram til den ble flyttet til fastlandet i 1654, og videre til Stadlandet i 1866.⁷⁰

Kirkeklokka fra Bø ble flyttet med til fastlandet i 1654. På 1800 tallet ble den omstøpt, den ble flyttet med til Leikanger i 1866 og så i 1907 til tårnet på Ervik kyrkjegard.

Også prestegården var på Bø, fram til presten etter reformasjonen flyttet til Hove prestegard på fastlandet. Ved kirketomta og den gamle kirkebygga kan det passe med friluftsgudstjeneste f.eks. ved Olsok eller Jonsok. Ellers er kirketomta et naturlig stoppested på (pilgrims)vandringen fra Bø og til klosteret.

Tematisk kan man her som ved Selje kirke på fastlandet eller i Leikanger kirke ta opp emner som "Kirken gjennom skiftende tider" og salmer som f.eks. *Guds kirkes grunnvoll ene er Herren Jesus*

⁶⁶ Sunniva Translatio 31.08. eller 07.09. Kanskje ble skrinet fjernet den 31.08. og satt opp en uke senere på høyalteret i Kristkirken i Bergen.

⁶⁷ Legendene om St. Bega i Cumbria har mange likhetstrekk med Sunnivallegenden. Se: M+N.Palmer, *Sacred Britain*, s.172-173.

⁶⁸ Vera Henriksen antyder en tidligere datering. Sigvat Skald døde på Selja i 1045, kanskje var det munkene der da. Se: Henriksen, *Selja*, s.43.

⁶⁹ Vera Henriksen gjør oppmerksom på at koret i den eldste delen ikke kan ha rommet munkene samlet til tidebønn. Hun viser til en artikkel av A.T. Hommedal, i: Henriksen, *Selja og Stad*, s.56 og s.78

⁷⁰ Den gamle kirken i Hålandsdalen skal være nokså lik den som har stått på Bø, se: R.Djupedal, *Selja*, s.75

Krist (NoS 537), *Kirken den er et gammelt hus* (NoS 689/690), eller *Guds menighet er jordens største under* (NoS 542).

e) Stiene på Selja: Veien fra klostervågen opp til klosteret, og videre fra klosteret opp til Sunnivahulen, må være minst 1000 år gammel. Trappen opp til Sunnivahulen skal ha 42 trinn, til minne om Israels 40 år i ørkenen med 42 leirplasser⁷¹. Også veien fra Bø og til klosteret er sikkert blitt brukt i minst 1000 år. På disse veiene har det gått pilegrimer i 1000 år, og det er naturlig å bruke dem til pilgrimsvandring.

Rundt øya på sørsiden eller over toppen er det ikke skikkelig vei. Men munkene har gått der, for krydder- og humlehagen var i "Heimen" på sørsida av øya. Kanskje har munkene fra Benediktinerklosteret hatt sine prosesjoner og bønnevandring rundt øya? En kjenner til slike bønnevandring fra keltisk fromhetsliv også.⁷² De tre siste åra har vi på Seljumannadagen tilrettelagd for pilgrimsvandring rundt øya med forskjellige stoppesteder underveis. For framtida kunne jeg gått tenke meg å lage markerte poster og et lite hefte, slik at folk på egenhånd kan gå på pilgrimsvandring rundt øya.

3.3. Dragseidet:

Blant de gamle fjellovergangene på Stadhalvøya er Dragseidet den nordligste. Det var her vikingerne dro båtene sine over. Dette var en gammel stevneplass for folkene sør og nord for Stad. Man kunne ro dit fra begge sider, uten å måtte seile rundt Stad.

Det var på Kongshaugen på Dragseidet at Olav Tryggvason talte på kristningstinget i 997. På den sannsynlige dåpsplassen har det stått et trekors fra middelalderen av. I 1913 ble det reist et steinkors på dette stedet. Det var herfra at lekmannshøvdingen Matias Orheim sendte bud om å reise en kristen folkehøgskole på Vereide. Indremisjonen har den tradisjonen at de hver juni kaller inn til Dragseidstevne, med gudstjeneste og etterfølgende møte ved steinkrossen.

Siden 1000-årsjubileet for kristningen av Nordvestlandet i 1997 har det også blitt en årlig tradisjon med gudstjeneste ved steinkrossen i anledning Dragseidspelet *På Sverdegga*: En dramatisering av kristningstinget som bygger på en beretning fra den islandske Flateyjarboka, om Ragnvald fra Ervik. Dragseidet er et sted hvor det er naturlig å trekke fram de nære forbindelsene mellom Stadlandet og Island,⁷³ og å bruke den eneste islandske salmen i Norsk salmebok: *Ja, du er konge, Jesus Krist* (NoS 362).

Steinkrossen på Dragseidet er et historisk gudstjenestested, beliggende mellom fjell, ved dåpsbekken, og med utsikt nordover mot Sunnmøre.

3.4. De gamle stiene:

Selje prestegjeld og Stadhalvøya ligger midt i skipsleia ("riksvei 1"), i tillegg finnes 3 gamle veier over fjellet som sikkert er blitt brukt av pilegrimer på vei til Selja:

Vi har veien over Dragseidet, den gamle Kongeveien over Mannseidet mot St.Jetmundkirka i Vannylven, og den gamle Postveien fra Bryggja og Totland kirke ved Nordfjorden nordover gjennom Berstaddalen til Moldefjorden i Selje. I tillegg går den gamle kirkestien fra Stadlandet forbi steinkrossen på Dragseidet og over fjellet til Selje kirke.

Her er det mange muligheter for pilgrimsvandring og -gudstjenester. Jeg har tatt opp en gammel tradisjon med gudstjeneste på den gamle møteplassen "Løpinga" på postveien fra Nordfjorden. Nordford folkehøgskule har nå begynt med en pilgrimsvandring hver høst fra Ervik over kirkeveien til Selje kloster, med pilgrimgudstjenester i Ervik og i Sunnivakirka, og andakter og meditasjoner underveis, bl.a. på Dragseidet.

3.5. Hove prestegard i Selje sentrum:

⁷¹ se Luthen, *Tusenårsengelen*, s.48. Trappeanlegg er kjente fra flere Mikaelkirker, se: Luthen, *Tusenårsengelen*, s.42

⁷² Thomas O'Loughlin, *Celtic Theology*, s.148ff

⁷³ Ved Dragseidspelet i 2000 hadde vi besøk fra prosten fra Reykjavik (tilsvarende en norsk domprost).

På fastlandet innenfor Selja ligger Hove prestegård.⁷⁴ Gården ligger antakeligvis på et gammelt gudehov. I minst 900 år har gården vært i kirkelig eie. På 1300 tallet prøvde soknepresten å flytte fra Bø på Selja og til Hove, men ble kalt tilbake. Siden reformasjonen er gården prestegård. Hovedhuset i sin nåværende form er fra 1788, men i alle bygninger på prestegården er det materiale fra eldre bygninger, og stein fra Selje kloster. I hovedbygningen skal det være golvplanker fra middelalderkirken på Silda som ble revet på slutten av 1500 tallet.⁷⁵ I kjelleren har jeg i en gammel potetkjeller (?) innredet en "keltisk krypt"⁷⁶, til mine tidebønner og andakter med konfirmanter, sokneråd, barnekor, osv.

Av de 5 gjenstående uthusene på prestegårdstunet midt i Selje sentrum kunne minst 3 brukes som "bryggekapeller" eller lignende.

3.6. Selje kirke:

I 1654 ble middelalderkirken fra Bø flyttet fra den fraflyttede Seljeøya til Hove på fastlandet. Legendene om prestefrua Maren Sørensdatter forteller at hun ikke ville ha kirke og kirkegården for nær innpå. Derfor kuttet hun fortøyningene til flåten om natta. Neste morgen så folket at kirkematerialene hadde strandet på den andre siden av Seljesanden. Dette ble godtatt som et guddommelig tegn. Kirken ble gjenoppbygd nord for Seljesanden. På 1800 tallet skal prost Koren mang en gang har sendt en takkebønn til Gud for at kirken fikk den nydelige beliggenheten den har, mens han gikk de 500 metrene over sanden til kirka.⁷⁷ Jeg vil bruke dette som inspirasjon til selv å GÅ til kirka (ikke bruke bilen eller sykkel), og bruke tiden til bønn før gudstjenesten og de kirkelige handlingene.

I 1866 ble det bygget en ny langkirke ved siden av middelalderkirken fra Bø. Den gamle kirka ble tatt ned og i forandret form satt opp igjen som annekskapell i Leikanger på Stadlandet. Den nye kirka i Selje fra 1866 er stor og lang. Midtgangen fra vest til øst innbyr til prosesjoner. Til tusenårsjubileet i 1996 fikk Selje kirke et keltisk prosesjonskors i gave, laget i Irland og gitt av menighetene i Bergen: Korset forener det gamle og det nye, med et skaft som er 3000 år gammelt fra en myr i Irland, og solkorset i moderne plexiglass. Julen 2000 fikk Selje kirke en ny løper som tydeliggjør veien mot alteret enda bedre. I motsetning til andre vestlandskirker som følger terrenget, ligger Selje kirke i vanlig øst - vest retning. Også gravplassene på den eldste kirkegården ligger i øst-vest retning vendt mot øst. På den mellomste kirkegården ligger gravene derimot i en nordvest-sørøst retning. Og på den nyeste kirkegården ligger gravene plassert fra nordøst mot sørvest, vendt mot havet. Dette åpner for å ta opp symbolikken med himmelsretningene. Ofte avslutter vi begravelsene med NoS 812 ute på kirkegården. Jeg er overrasket over hvor ofte underet skjer og kveldssola titter fram mens vi synger: *"Fager kveldsol smiler ..."*

3.7. Leikanger kirke:

I 1866 ble den gamle kirka fra Bø tatt ned i Selje og flyttet til Leikanger på Stadlandet. Den ble avkortet satt opp i nord-sør retning. I 1895 ble den bygget om, den ble gjort bredere og det ble gjort store forandringer. Men en del av materialene og interiøret er fortsatt fra middelalderkirken på Bø: bl.a. altertavla (den mellomste blant 3 altertavler, en katekismetavle fra 1600), og prekestolen fra samme periode. Utenfor kirken renner dåpsbekken ned fra Dragseidet. Når vi her bruker NoS 812 ute ved grava, passer versene 2 og 3 ekstra godt: *"Berre bekken brusar ..."* og *"Ingen kveld kan læra bekken fred og ro"*.

3.8. Ervik kapell:

⁷⁴ Da jeg kom til Selje, engasjerte jeg meg sterkt for at gården fortsatt skulle være prestebolig.

⁷⁵ R.Djupedal, *Selja*, s.114

⁷⁶ inspirert av et besøk i krypten under St.Mary Church, Lavington, North Yorkshire Moors, i 1994. Her er den keltiske helgen St.Cedd gravlagt, som grunnla et kloster her i 659. Se: D.Brabbs, *English Country Churches*,s.18-19, og D.Brabbs, *Abbeys & Monasteries*, s.54-55.

⁷⁷ R.Djupedal, *Selja*, s.92. Kirken hadde ikke sakristi dengang, presten gikk i presteklær.

Kirkegården i Ervik er fra middelalderen, og ligger praktfullt til ved Norges "største kirkegård" (i utstrekning): Stadhavet. En gang hvert år kom presten til Ervik kirkegård og foretok jordpåkastelse og kirkelige handlinger. Denne tradisjonen gjenspeiler seg i den årlige "Ervikpreika" som holdes en gang hver sommer ute på kirkegården.⁷⁸

Den 30.09.1943 ble hurtigruta "St.Svithun" bombet utenfor Ervik. Befolkningen i Ervik berget en stor del av besetning og passasjerer. Senere ble skipsklokka fra "St.Svithun" gitt til bygdefoket i Ervik, og det ble satt fram planer for å reise et minnekapell. Dette stod ferdig i 1970, og er idag soknekirke for Ervik sokn. Mange kaller kirken for "St.Svithun minnekapell". Derfor har jeg tatt i bruk legendene om St.Svithun ved Ervikpreika, som tidsmessig ligger nær Syftesok 3.7. og St.Svithunsdagen 15.7.

Med denne forhistorien fra hurtigruteforliset og med sin beliggenhet er Ervik kirke et svært naturlig sted for å minnes omkomne på havet.

Ervik kapell er bygget i øst-vest retning, med alteret mot vest, mot havet. Alteret står fritt, noe som gjør det mulig å forrette vendt mot menigheten, som jeg pleier å gjøre under nattverddelen. Det lille kirkerommet med små fargeglassvinduer og hvitkalkede mursteinsvegger gjør Ervik kapell svært anvendelig for bruk av overhead eller lysbilde.

Menigheten er preget av en vekkelse på 1970 tallet, og kapellet fungerer som både kirke og bedehus. Noen hundre meter fra kapellet, på Hovden, finnes det rester etter tyske stillinger fra krigen og fra en fangeleir for russiske krigsfanger. Ca 30 av dem døde under de umenneskelige forholdene og ble først gravlagt utenfor kirkegården, og etter krigen på en felles kirkegård for russere i Norge. Krig, fred, forsoning er stikkord som en godt kan ta opp i Ervik.

De siste årene er kapellet også blitt brukt som veikirke, med store besøkertall. Her burde prest og menighet få til middagsbønner og musikkmeditasjoner el.l.

Med Ervik kirkes praktfulle beliggenhet rett nedenfor Vestkapp-plataet ute ved storhavet må jeg ofte tenke på ordene fra Sal 139,9+10: *Tek eg morgonrodens venger på og slår meg ned der havet endar, så fører du meg jamvel der, di høgre hand, ho held meg fast.*

4. Valg av salmer og musikk

Jeg er vokst opp med tradisjonell kirkemusikk og verdsetter den. Som prest får jeg mye kraft og inspirasjon fra kirkens gamle salmeskatt, og jeg prøver å inspirere andre med den.

Samtidig vil jeg åpne opp for i gudstjenestelig sammenheng utradisjonelle musikkuttrykk. Skillet mellom "sakral" og "verdslig", eller mellom "seriøs" og "populær" musikk synes problematisk.

Ihvertfall når "verdslige" eller "pop" melodier blir utestengt fra kirkerommet. Dette kunne være tema for en egen oppgave i LIV sammenheng, noe som ikke er mulig i rammen av denne oppgaven. Men jeg vil skissere noen tanker om valg av salmer og musikk for tidebønnsgudstjenestene i Selje.

Om jeg har lært noe av kristen keltisk spiritualitet, er det dette:

1. Det positive synet på skapelsen og mennesket: Alt som Gud har skapt er godt og kan brukes i kirken (selv om ikke alt passer like godt til enhver tid). Vi ærer Gud ved å bruke hans gode gaver rett.

2. Stedegjengjørelse og kontekstualisering: Vi har lov å bringe oss selv og lokale forhold inn i våre gudstjenester: Jeg vil være lydhør overfor ønsker fra den tilstedeværende menigheten, og bruke deres salmeønsker, musikanter og instrumenter. Om vi har med organist, kan gjerne orgelet brukes. Når organist ikke er til stede eller ved friluftsgudstjeneste bruker vi gitar, blokkfløyte (fløytemusikk er meget irsk!), eller ikke instrument. På landsbygda i Norge har vi en lang tradisjon med salmesang uten orgel.⁷⁹ Vi trenger ikke alltid instrumenter.⁸⁰

⁷⁸ Det er vanligvis ikke gudstjeneste i Ervik på Allehelgensdag, for da må vi prioritere de 2 største sognene. Jeg har derfor begynt med å minnes de avdøde under Ervikpreika, dette minner om den gamle skikken med prestens jordpåkastelse.

⁷⁹ Som den første kirken i Nordfjord prosti fikk Selje kirke et orgel i 1890, se: R.Djupedal, *Selja*, s.175

⁸⁰ se til dette: *A Wee Worship Book*, s.9f

3. Enkelhet: Vi har lov å bruke enkle uttrykk i fromhetslivet vårt, også enkle melodier, eller folkesanger eller popmelodier som alle kan. Har ikke Frelsesarmeen sagt: Hvorfor skal djevelen ha all god musikk alene? Og Martin Luther og andre salmediktere brukte selvsagt også "verdslige" melodier til salmene sine.

a) Salmevalg: Når det gjelder valg av salmer, tar jeg utgangspunkt i det vi har. Min interesse for keltisk spiritualitet betyr ikke at alt må bli mest mulig keltisk, men at vi skal (gjen)oppdage skattene i vår egen tradisjon (gresset er ikke alltid grønnere på den andre siden, selv ikke på den "grønne øya" Irland.) Det er mange salmer i våre salmebøker som er preget av den "keltiske" og egentlig bibelske helhetstenkingen, som holder sammen 1. og 2. og 3. trosartikkel, og som ser Skaperen i skaperverket., f.eks. *Måne og sol* (NoS 943).

Om jeg skulle nevne flere eksempler, ville jeg trekke fram salmene av Petter Dass, f.eks. NoS 268. Han diktet ikke bare på en stedegengjørende måte og er meget "keltisk". Han har også en slags personlig tilknytning til Stadlandet fordi han mistet flere av båtene sine i uvær utenfor Stad.

Jeg vil også bruke lokale salmediktere som f.eks.: Claus Frimann som ble født på Selje prestegård i 1746. Matthias Orheim fra Stårheim i naboprestegjeldet Eid. Den senere biskop Støylen var fra Kvamsøya utenfor Stadlandet.⁸¹ Og Anders Hovden var fra Sunnmøre (bare for å nevne noen navn). Det finnes også en del folketoner fra Selje, bl.a. melodien til NoS 856 (388, 830).

De siste tiårene er det blitt skrevet en del nyere kirkemusikk med utgangspunkt i Sunnivalegenden (ofte krevende stoff og med et litt høykirkelig preg): f.eks. *Seljuamannamesse* av Trond Kverno, eller *De reine av hjarta skal blø* av J.O.Ulstein og H.Sommerro. Ikke alt er like enkelt å bruke, men noe av dette stoffet kan brukes under enklere forhold.

I Mikalskirka (Sunnivahulen) på Selja kan man med fordel bruke englesalmer, som f.eks. "Michael row the boat ashore", eller NoS 811.⁸²

Ikke alle musikktekster trenger å være direkte forkynnende. Når jeg i keltisk ånd tenker høyt om menneskelig skaperevne, må det også være lov å supplere (ikke erstatte!) salmeutvalget i gudstjenesten med "verdslige" sanger og musikk.

b) Keltisk musikk: Selv om jeg tar utgangspunkt i vår egen tradisjon, vil jeg ikke glemme den keltiske musikken. Irsk musikk er populær, f.eks. "Riverdance", eller filmmusikken til "Titanic" (filmen fra 1997). Det finnes et stort utvalg av CDer og notemateriale, som kan brukes i gudstjenestelig sammenheng.

I NoS 479 har vi den irske hymnen *Be thou my vision*. Den skotske hymnen *Amazing grace* finnes i norske oversettelser i NoS 331, og Sal97:61. *Morning has broken* (Treklang 4.utg.,310) finnes med en kristnet norsk oversettelse i Sal97:127. Melodien kan også brukes til Per Lønnings åpenbaringssalme *Frelsar i Stallen* (Treklang 3.utg.,76). Den skotske melodien til NoS 394 finner vi også i Sal97:44a. Sal97:44b er en irsk melodi. I Sal97 har vi også salmer av St. Columba (nr.33 og 67). Der finner vi også en Gloria fra Iona Community (Sal97:164). I Salmer 1973 er det en salme med tilknytning til Iona, Sal73:93. I *Forslag til tillegg til Norsk salmebok* (1996) er det tatt med en oversettelse av *St.Patricks breastplate* (nr.41).

Det har kommet en sangbok på norsk med 50 sanger fra Iona: *Sanger fra vest*.

Jeg har brukt irske melodier til norske salmer også, f.eks. passer melodien *Londondarry Air/Danny boy* utmerket til Bonhoeffers mektige nyttårssalme NoS 762.

Gje meg handa di, ven er en tekst av Sondre Bradtland til en irsk folkemelodi, som var fast avslutning på andaktene i Rosett gospelkor i "krypten" under Vallset menighetshus.

På et opphold på Iona i 1999 lærte jeg også en melodi og en liturgisk dans til den kjente irske velsignelsen *May the road rise to meet you*.

De gangene jeg annonserer gudstjenestene som "keltisk" tidebønn el.l., vil jeg ihvertfall ta med keltisk musikk, i tillegg til keltiske bønner og keltiske velsignelsesformularer.

⁸¹ Salmen NoS 753 har han skrevet etter at slektninger druknet i Ervikulykka på Marimesse i 1920.

⁸² dette verset er egentlig en oversettelse av Paul Gerhard's vers "Breit aus die Flügel beide" fra salmen "No kviler skog og lundar", verset er ikke med i NoS 804

5. Oppsummering og framtidsplaner:

Alle gudstjenester og kirkelige handlinger i Selje har for meg en underliggende keltisk dimensjon, og bevisstheten om en forhistorie på over 1000 år med kristen gudstjeneste i Selje. Ved enkelte spesielle gudstjenester i tilknytning til de historiske stedene eller minnedager blir denne dimensjonen ekstra tydelig. Jeg vil legge tilrette for flere slike gudstjenester:

Disse vil vanligvis følge ordningene for **tidebønn** i vår gudstjenestebok (morgensang, aftensang og kveldsbønn), av og til erstattet av andre liturgier, og supplert med musikk og annet liturgisk stoff, og med informasjon om dagen og stedet.

Disse tidebønnsgudstjenestene skal få et **keltisk preg** med et helhetssyn som knytter sammen skaperverket og frelsen i Jesus Kristus og våre daglige liv. **Folkelige** bidrag er velkomne, populær **musikk** kan integreres, og det forutsettes en **enkelhet**. Slike tidebønner skal helst kunne gjennomføres uten store forberedelser og uten lange taler. De skal hjelpe meg til et **personlig bønneliv** preget av tidebønnens rytme. Og av og til vil jeg bare flytte min personlige tidebønnsandakt fra krypten i prestegården eller fra prestekontoret ut til kirken og være sammen med flere i liturgisk preget bønnestjeneste.

Jeg har oppdaget et hav av **ressursmateriale** i de keltiske liturgiene fra våre dager som jeg vil ta i bruk: bønner, velsignelser, bibeltekster, helgenlegender, litanier, osv.

Jeg tilstreber følgende **hyppighet**: Om sommeren (når jeg ikke er på ferie) vil jeg annonsere 3 slike tidebønnsgudstjenester hver uke: f.eks. 1 middagsbønn midt i uka; 1 kveldsbønn på fredag eller lørdag eller søndag; og en morgenbønn på søndager, i tillegg til høymessen.

Tid og sted: Noen av disse tidebønnsgudstjenestene vil foregå i kirkene, andre utenfor kirkene på tradisjonelle gudstjesteplasser og pilgrimsruter. Noen prøver jeg å holde på gamle **helgendager**, som f.eks.: Columbamesse (Kolbjørnsmess) 09.06.; Albanusdagen 20.06. i klosterkirken på Selja, Jonsok 24.06. (eller St.Hans aften 23.06.); Persok 29.06. (Petersmesse, aposteldagen for Peter og Paulus); Syftesok 02.07. eller St.Svithunsdag 15.07. i Ervik; Seljumannadagen 08.07. på Selja; keltisk kveldsbøn i Selje kyrkje på lørdag før Seljumannamesse (= 1.søndag i juli eller 08.07.); Pilgrimsvandring på Selja (sørsida) på Seljumannamesse; Olsok 29.07. på Bø på Selja, eller på Dragseidet, eller i Leikanger kyrkje;

Sunnivadagen 31.08. eller 07.09. (Sunnivae translatio) i Sunnivakirken på Selja; Mikkelsmess 29.09. i Mikalskirken (Sunnivahulen) på Selja.

Med dette har jeg redegjort for en del prinsipielle tanker jeg har om keltisk inspirerte tidebønner i Selje og i mitt personlige bønneliv. Om denne oppgaven ikke skulle bidra til flere regelmessige tidebønnsgudstjenester, så har litteraturen likevel gitt meg mange impulser fra og større forståelse for "Daily Prayer", keltisk spiritualitet, og vår lokale kirkehistorie. Dette vil hjelpe meg å holde sammen liturgi og spiritualitet.

Litteratur:

- Adam, David:** *A Celtic Daily Prayer Companion*. Marshall Pickering, London 1997
- Adam, David:** *A Desert in the Ocean. God's Call to Adventurous Living*. Triangle, SPCK, London 2000
- Adam, David:** *Glimpses of Glory. Prayers for the Church Year. Year C*. SPCK, London 2000
- Adam, David:** *The Rhythm of Life. Celtic Daily Prayer*. Triangle, SPCK, London, 2nd impression 1996
- Adam, David:** *Visdomsord fra Kelterne*. Luther, Oslo 1997
- Butler's Lives of the saints. New Concise Edition**. Edited by Michael Walsh. Burns & Oates, Tunbridge Wells, Kent, new revised edition 1991.
- Bell, John L. og Maule, Graham:** *Sanger fra vest. Hentet fra Wild Goose ressursgruppe tilknyttet Iona-felleskapet*. Verbum, Oslo 2000
- Bradshaw, Paul:** *Early Christian Worship. A basic introduction to ideas and practice*. SPCK, London 1996, 2nd impression 2000
- Bradshaw, Paul:** *Two Ways of Praying. Introducing liturgical spirituality*. SPCK, London 1995
- Brabbs, Derry:** *Abbeys & Monasteries*. Weidenfeld and Nicolson, London 1999
- Brabbs, Derry:** *English Country Churches*. Weidenfeld and Nicolson, London 1985
- Bønnebok for den katolske kirke**. St. Olav forlag, Oslo 1990
- Cahill, Thomas:** *How the Irish Saved Civilization. The Untold Story of Ireland's Heroic Role from the Fall of Rome to the Rise of Medieval Europe*. Hodder and Stoughton, London 1995
- Celebrating Common Prayer. The Pocket Version**. Compiled by David Stancliffe and Brother Tristram SSF. Mowbray, Continuum, London and New York, 1994
- Celtic Daily Prayer from the Northumbria Community**. Revised and updated edition, HarperCollins, London 2000
- Common Worship. Services and Prayers for the Church of England**. Church House Publishing, London 2000
- Djupedal, Reidar:** *Selja i tusen år. Eit minneskrift om kloster og kyrkjer*. Selje 1966
- Djupedal, Torkjell:** *Selja. Kulturhistorisk handbok*. Selja forlag, Førde 1996
- Fæhn, Helge:** *Gudstjenestelivet i Den norske kirke - fra reformasjonstiden til våre dager*. Universitetsforlaget, Oslo, 2. utgave 1994
- Fæhn, Helge:** *Messe med mening. Praktisk-liturgiske refleksjoner*. (Liturgisk skriftserie nr.4) Liturgisk senter, Trondheim og Luther forlag, Oslo 1998
- Gudstjenestebok for den norske kirke. Del I: Gudstjenester. Del II: Kirkelige handlinger**. Verbum, Oslo 1992
- Hardeberg, Brita og Bjørdal, Øystein (red):** *Kilden og veiene. En praktisk pilegrimsteologi*. (Liturgisk skriftserie no. 6) Liturgisk senter og Tapir forlag, Trondheim 1999
- Henriksen, Vera:** *Selja og Stad - legender, saga og historie*. Sogn og Fjordane forlag, Naustdal 1992
- The Iona Community Worship Book. The Abbey Services of the Iona Community**. Revised edition, Wild Goose publications, Glasgow 1991, Third Impression 1994.
- Lathrop, Gordon W.:** *Holy Things. A Liturgical Theology*. Augsburg Fortress, Minneapolis 1993
- Luthen Eivind:** *Selja. Sunnivakulten og pilegrimsmålet*. Pilegrimsforlaget, Oslo, og Scriptoriet, Selje 1997
- Luthen Eivind:** *Tusenårsengelen Mikael, fra endetids- til vendetidsfigur*. Genesis forlag, Oslo 1999

- Multhaupt, Hermann:** *Möge die Strasse dir entgegenen. Eine meditative Entdeckungsreise durch Irland.* Grünewald. Mainz 1996
- O'Loughlin, Thomas:** *Celtic Theology. Humanity, World and God in Early Irish Writings.* Continuum,
London and New York, 2000
- Olsen, Harald:** *Frodig fromhet i vest. Keltiske helgenlegender.* Verbum, Oslo 2000
- Olsen, Harald:** *Ilden fra vest. Tekster fra keltisk fromhetstradisjon.* Verbum, Oslo 1999
- Palmer, Martin and Palmer, Nigel:** *Sacred Britain. A Guide to the Sacred Sites and Pilgrim Routes of England, Scotland & Wales.* Piatkus, London 1997
- Rindal, Magnus (red.):** *Selja - heilag stad i 1000 år.* Universitetsforlaget, Oslo 1997
- Sheldrake, Philip:** *Living Between Worlds. Place and Journey in Celtic Spirituality.* Cowley, Cambridge - Boston, Massachusetts 1995, reprinted 1996
- Simpson, Ray:** *Celtic Blessings for everyday Life. Prayers for Every Occasion.* Hodder and Stoughton,
London 1998
- Simpson, Ray:** *Celtic Daily Light. A Spiritual Journey Through the Year.* Hodder & Stoughton, London 1997
- Simpson, Ray:** *Celtic Worship through the Year. Prayers, readings and creative activities for ordinary days and saint's days.* Hodder and Stoughton, London 1997, this edition 1998.
- Sivertsen, Birger:** *Mari vassause og den hellige Margareta. Gamle norske merkedager.* Andresen & Butenschøn, 3.opplag 1999
- Tekstane i kyrkjeåret og Ei lita bønnebok.** Verbum, Oslo 1990
- Tjenestens kilder. En bok om pastoral spiritualitet.** (Presteforeningens studiebibliotek nr. 32) Utgitt av Den norske kirkes presteforening, Oslo 1990
- Ursin, J.:** *Helligdom og Symbolikk. En håndbok.* Forlaget Land og Kirke, Oslo 1952
- van de Weyer, Robert:** *Keltiske bøner. Bøner og velsignelser.* Luther forlag, Oslo 2000
- Wild Goose Worship Group:** *A Wee Worship Book.* Wild Goose Publications, Glasgow 1999

APPENDIKS: Vedlegg 1

Keltisk kveldsbønn i Selje kyrkje lørdag, 01.07.2000 kl.2230-2315

Bakgrunn og "Settingen": Arrangørene for Seljumannamesse 02.07.2000 spurte meg om jeg kunne ha et "keltisk" opplegg på dagen før.

Jeg valgte en "keltisk kveldsbønn" som i hovedsak følger ordningen for kveldsbønn fra gudstjenesteboka. Som en meditasjonsdel ville jeg under kveldsbønnen lage en slags lysbildepreken over Sal 136 og keltisk fromhet. Dermed kunne jeg like godt vise alle tekster på lerret og kutte ut salmebok eller ark.

Gudstjenesten begynte kl.2230, rett etter at den nydelige kveldssola hadde forsvunnet bak fjellet og det gikk an å vise lysbilder. Kirken var uten elektrisk lys. Bare alterlys var tente, og Kristuslyset i lysgloben i midtgangen hvor folk kunne tenne lys selv. Vi brukte gitar og blokkfløyte.

Gangen i gudstjenesten:

PRELUDIUM: Blokkfløytemusikk, kommer opp midtgangen. Motiv over *Gje meg handa di*.

SALME *Fager kveldsol smiler* (NoS 812)

KELTISK BØNN, BETLEHEMSLYSET TENNES: *Bønn for å nøre opp ilden* (fri etter Olsen, *Ilden*, s.14)

SALME *Frelsar i stallen* (Treklang 3.utg.,76)

BIBELSK SALME / TEKSTLESNING: Sal 136,1-9 (VEKSELLESNING)

SALME *Kor mykje stort* (Sangboken 203)

LYSBILDEPREKEN over Sal 136 og keltisk fromhet, Matias Orheim fra Nordfjord, og de keltiske helgener St.Cuthbert, St. Cedd og St.Herbert: Første lysbilde viser gravstøtta til Matias Orheim og kona på Stårheim. På gravstøtta står den siste linjen av Orheim's salme som vi sang nå: *Det venaste syn som eg får sjå, er unge på kne for Gud*. I år er det 100 år siden Orheim's omvendelse. Matias Orheim var blind. Han og kona døde samme dagen, 20.04.1958. De hadde bedt Gud om dette, for kona var på mange måter hans "lys".

Da jeg fikk høre om dette, måtte jeg tenke på St.Cuthbert fra Lindisfarne og den norske (!) eneboeren St.Herbert på en holme i Derwentwater, Cumbria. På sitt siste besøk fortalte Cuthbert at han snart måtte dø. Da ba Herbert om å dø samme dagen, for ikke å bli alene. Begge døde så 20.03.687 (M+N.Palmer, *Sacred Britain*, s.174).

Lysbilder fra Lindisfarne osv: Jeg forteller om Cuthbert og naturfromheten, om vikingangrepet 793 og vandringen i 200 år til Durham. Lysbilder fra Durham, Lastingham og Selja: Jeg forteller om Cuthbert's disippel St.Cedd som er gravlagt i krypten i Lastingham, om keltiske eneboere og Sunniva og trekker inn Sal 136 ... Lysbilder fra "krypten" i Vallset og Selje prestegård hvor ungdommene avsluttet andaktsdelen med "Gje meg handa di"

SALME *Gje meg handa di*

CANTICA: NUNC DIMITTIS

BØNN (fra kveldsbønnen i gudstjenesteboka) OG STILLHET (stille bønn) OG FADERVÅR

SALME *No skin den ljose månen* (NoS 810)

BØNN FOR Å SLUKKE ILDEN (Olsen, *Ilden*, s.15, BETLEHEMSLYSET SLUKKES)

VELSIGNELSE

SALME *May the road rise to meet You*

POSTLUDIUM: Blokkfløyte går ned midtgangen og ut, melodi *Deg å få skode*.

Keltisk kveldsbønn i Selje kyrkje lørdag, 07.07. kl.2230

Etter "sukksessen" fra i fjor bruker jeg samme opplegget med disse forandringene: Salmene *Frelsar* og *Kor mykje* går ut, nye salmer blir NoS 475 *Tårnhøye bølger* (under lysbildepreken under Sunnivalegenden), NoS 762 *Ei kjærleg hand* (av Bonhoeffer nyttårsaften 1944 i Gestapo-fengselet i Berlin, 3 måneder før han ble henrettet. Jeg bruker en irsk melodi fra *Londonderry Air*), og NoS 479 *Deg å få skode*.

Lystenningen av Betlehemslyset og -bønnen går ut, i steden syndsbekjennelse B fra kveldsbønnen i gudstjenesteboka.

Lysbildepreken over bibeltekst Luk 13,1-5 (tillegstekst til 5.søndag etter pinse): steinrøys etter Siloa tårnet i Jerusalem ... ulykke var ikke straff og ingen automatikk, steinrøys i Sunnivahulen på Selja ..., (med hjelp av lysbilder forteller jeg om keltiske helgener og hverdagshelgener og helgener fra vår tid, og avslutter med Bonhoeffer)

Appendiks - Vedlegg 2

Bakgrunn: Jeg ble kontaktet av Nordfjord Folkehøgskule som planla en pilgrimsvandring med alle elever, som en start på høstsemesteret. De ville gå fra onsdag til fredag fra Ervik til Selja, og ønsket 2 gudstjenester. Sammen ble vi enige om å starte med en gudstjeneste i Ervik på onsdag formiddag, og avslutte med nattverd gudstjeneste i Sunnivakirken på Selja på fredag.

Jeg bad om klare bestillinger for salmevalg og tema. En komite av elever kom med en tilbakemelding hvor de ønsket de salmene som vi brukte, med unntak av *Irish blessing* (den var mitt forslag).

Som tema ønsket de å begynne i Ervik med: Pilgrim, pilgrimstradisjon, å sette ut i det ukjente.

De ønsket også mulighet for lystenning.

For Selja ønsket de som tema: Gleden ved målet ...

Jeg valgte som kombinert bibelsk salme og tekstlesning Sal 139 (Ervik), og Sal 24 i Sunnivakirka (mest for å fange opp de litt uvanlige salmeønsker som ikke passet helt til kirkeåret, *Se vi går opp til Jerusalem* og *Gjer døri høg*).

Opplegget ble slik: I Ervik var det mørk kirke på en solskinnsdag, med nydelig lys gjennom glassvinduene, med lystenning og meditativ ramme. Vi brukte piano og gitar. Tekstene og bildene kom på lerretet/veggen

Ervik, onsdag 20.09.2000 kl.11: PILGRIMSGUDSTENESTE

(Bare levende lys i forholdsvis mørk kirke, keltisk musikk fra CD)

SALME *Nå er det morgen* (Sal97)

Velkommen, Bønn (*Bønn for å nøre opp ilden*), **Betlehemslys tennes**

KYRIESALME *Se i nåde til oss* (B.Eidsvåg)

Lystenning på alteret: En elev taler om lyset - musikk fra CD - mulighet for lystenning

SALME *Hamba nathi*

Tekstlesning: Sal 139 (veksellesning)

SALME *Alltid freidig*

Lysbildepreken: Om pilegrimer og pilgrimsvandring, om stedene på veien, og om Salme 139: Gud er med overalt, også ved det ytterste havet, han var med keltiske helgener som Sunniva ...

Truvedkjønning

SALME *Deg å få skode*

Bønn (fra ordningen for morgensang), **stille bønn, Fadervår**

SALME *Irish blessing* (velsignelse ved reisestarten)

Velsigning

UTGANGSSALME *Gå i fred* (B.Eidsvåg)

salmesang i solskinnet på kirkegården

Pilgrimsgudstjeneste i Selje kloster, Sunnivakirken, fredag, 22.09.2000:

Ordningen fulgte i hovedsak liturgi for nattverd gudstjeneste utenom høymessen, alt.I. Nattverd var ved intinksjon. Vi brukte blokkfløyte og gitar. Bibelsk salme/tekstlesning ble lest i veksel mellom 2 grupper, alle, og prest.

Salme 187: 1. Deg være ære, Herre over dødens makt! Evig skal døden være Kristus underlagt. Lyset fyller haven, se, en engel kom, åpnet den stengte graven, Jesu grav er tom!

Omkved: Deg være ære, Herre over dødens makt! Evig skal døden være Kristus underlagt.

2. Se, Herren lever! Salig morgenstund! Mørkets makter bever. Trygg er troens grunn. Jubelroperet runger: Frelseren er her! Pris ham, alle tunger, Kristus Herre er!

Omkved

3. Frykt ikke mere! Evig er han med. Troens øye ser det: Han gir liv og fred. Kristi navn er ære, seier er hans vei, evig skal han regjere, aldri frykter jeg. *Omkved*

Velkommen, Kyriesalme:

1. Så alt for mange tårer lot me renna. Me snudd` oss vekk og såg ein aen veg. Så altfor møkje urett lot me henda, me snakk` oss bort og skyldte det på deg. Så altfor mange støtte me i fra oss, redde for vår trygghet og vår fred. Så altfor mange nei te deg så ba oss om å elske, om å våge, om å se.

/: Se i nåde til oss, se i nåde til oss. Kyrie eleison, miskunna deg over oss. /:

2. Så altfor mange ungar me forsømte. Me gjekk oss vill i jaget itte mer. Så altfor mange sørgande me glømte, så redde for å komma dei for nær.

Salme 128: 1. Se, vi går opp til Jerusalem i hellige fastetider og ser hvordan Jesus, Guds egen Sønn, i stedet for syndere lider.

2. Se, vi går opp til Jerusalem. Hvem deler vår Herres smerte? Hvem våker med Jesus i verdens natt og bærer hans sorg i sitt hjerte?

3. Se, vi går opp til Jerusalem, til Frelserens kors og pine, til Lammet som ofres for verdens skyld, for syndene dine og mine.

4. Se, vi går opp til Jerusalem, til byen med glans og ære, for Frelseren sa oss at der han er, skal vi ved hans nåde få være.

Bibeltekst, Sal 24:

I: Jorda og det som fyller henne, verda og dei som bur der, alt høyrer Herren til.

II: For han har grunnlagt henne på hav, grunnfest henne på strøymande vatn.

I: "Kven kan stiga opp til Herrens fjell, kven får stå på hans heilage stad?"

II: "Den som har skuldfrie hender og eit reint hjarta, den som ikkje fer med svik og ikkje gjer rang eid, **Alle:** han får velsigning frå Herren og rettferd frå Gud, sin frelsar."

I: "Her er det folk som spør etter Herren, som søker ditt åsyn, Jakobs Gud."

II: "Lyft dykkar hovud, de portar, ja, lyft dykk, de eldgamle dører, så kongen, den herlege, kan dra inn!"

Prest: "Kven er kongen, den herlege?"

Alle: "Det er Herren, sterk og mektig, Herren, den sterke i strid."

I: "Lyft dykkar hovud, de portar, ja, lyft dykk, de eldgamle dører, så kongen, den herlege, kan dra inn!"

Prest: "Kven er kongen, den herlege?"

Alle: "Det er Herren, Allhærs Gud. Han er kongen den herlege."

Salme 6: 1. Gjer døri høg, gjer porten vid! Sjå Kristus, kongen, til deg rid! Han råder over alle land, og er all heimsens Frelsar sann.

2. Rettferdig kjem han til deg ned og byd deg sæle, liv og fred. Stillferdig kjem han, utan krav, og miskunn er hans kongestav.

3. Han ropar ut eit nådens år. Vår naud ved han ein ende får. Og difor røyster utan tal med lovsong honom møta skal.

4. Å sælt det land, det hus, den gard som denne drott til herre har! Ja, sælt det hjarta og det sinn der denne kongen no stig inn!

Tale

Salme 6: 6. Gjer døri høg, riv stengsla ned og inn til deg din konge bed! Då kjem han til deg mild og sterk og fremjar i deg alt Guds verk.

7. Mi hjartedør eg opnar deg! Å Jesus, stig du inn til meg! Og lat meg her den nåde få at eg din milde hug kan sjå.

8. Ja, ved din Ande slik meg før, eg dagleg opnar deg mi dør, så du kan alltid bu i meg, og eg kan evig lova deg!

Bøn

Salme før nattverden: 1. Hamba nathi mkululu wethu.

2. Gå du med oss, for vegen er lang.

3. Lytt du til oss, for sorga er tung .

4. Tal du til oss, gje meining og liv.
5. Ver du hjå oss, no lid det mot kveld.
6. Kom til bordet og del du vårt brød.
7. Opne augo, vår fridom er du.

Nattverden

(Irish blessing)

May the road rise to meet you,
May the wind be always at your back, May the sun shine warm
upon your face, (May) the rain fall soft upon your fields. Until we meet again may God hold you In the
hollow of His hand

Måtte veien stige opp for å møte deg, Måtte vinden alltid være deg i ryggen, Måtte solen skinne varmt på ditt
ansikt, Regnet falle mykt på dine åkrer, Og til vi møtes igjen,
Måtte Gud holde deg i sin hånd.

Velsigning